

ספר החיים

קיצור הלכות שמירת הלשון - מבוסס על ספר החפץ חיים הרב ניצן ראובן שליט"א

• [הקדמה לספר החיים](#) • [קיצור הקדמת החפץ חיים](#) • [לאוין](#) • [עשיין](#) • [ארורין](#) • [סוגי לשון הרע](#) • [אופני סיפור לשון הרע](#) • [שמיעת וקבלת לשון הרע](#) • [על מי מותר ועל מי אסור לספר לשון הרע](#) • [ממי מותר וממי אסור לקבל לשון הרע](#) • [סיפור לשון הרע בלית ברירה](#) • [לשון הרע לתועלת](#) • [כיצד עושים תשובה על עבירות לשון הרע](#) • [מהי רכילות](#) • [אופני סיפור רכילות](#) • [רכילות בלית ברירה](#) • [שמיעת וקבלת רכילות](#) • [על מי מותר ועל מי אסור לספר רכילות](#) • [ממי אסור לשמוע רכילות](#) • [למי אסור לספר רכילות](#) • [רכילות לתועלת](#) • [כיצד עושים תשובה על רכילות](#) • [מדריך מעשי - כיצד לדון לכף זכות](#) • [סיפורים בענין כף זכות](#) • [סיפורי כף זכות של גדולי ישראל](#)

[הקדמות](#) [הקדמה לספר החיים](#)

[קיצור הקדמת החפץ חיים](#)

[מה הסיבה לגלותינו הארוכה](#) [מה אנו מפסידים](#) [למה אנו לא מתקנים את העון המר הזה](#)
[כיצד ניתן לפתור את הבעיה](#)

[לאוין – מצוות לא תעשה שעוברים המספר השומע ...](#)
[עשיין - מצוות עשה שעוברים המספר השומע והמקבל ...](#)
[ארורין - קללות](#)

[הלכות לשון הרע](#) [סוגי לשון הרע](#)

[מהו לשון הרע](#) [לשון הרע על אמת או שקר](#) [לשון הרע בכל אופן המבזה את חברו](#) [לשון הרע משתנה לפי האדם שעליו מדובר](#) [לשון הרע בלי לגרום נזק](#) [לשון הרע בעורמה](#) [לשון הרע על חסרון המעלות של חברו](#) [לשון הרע על מדותיו ומעשיו הרעים של חברו](#) [לשון הרע על עבירה ראשונה](#) [לשון הרע על סחורתו של חברו](#) [לשון הרע על מי שפגע בו](#) [לשון הרע על דברי תורה](#) [לשון הרע לגוי](#) [לשון הרע בגילוי סודות](#) [לשון הרע בין איש לאשתו](#) [לשון הרע בצחוק](#) [לשון הרע לתועלת](#) [אבק לשון הרע](#)

אופני סיפור לשון הרע

לשון הרע ברמז לשון הרע מאחורי הגב לשון הרע בפניו לשון הרע למי שכבר שמע
אותה קודם לשון הרע בפני רבים

שמיעת וקבלת לשון הרע

איסור קבלת לשון הרע התרחקות מחבורה רעה שמיעה באונס לדון לכף
זכות הסכמה לדברים ששמע מצות תוכחה

על מי מותר ועל מי אסור לספר לשון הרע

לשון הרע על רשע בעבירות שבין אדם למקום לשון הרע על המסרב למלא הוראת בין
דין לשון הרע על אפיקורוס לשון הרע על בעלי מחלוקת לשון הרע על קרובים לשון
הרע על תלמיד חכם לשון הרע על ילד קטן לשון הרע על מי ששב מדרכו הרעה לשון
הרע על עם הארץ לשון הרע על מתים

ממי מותר וממי אסור לקבל לשון הרע

מסיח לפי תומו דברים הניכרים איש ואשתו או קרוביו מפי שני אנשים שמועה
מפורסמת בגנות הזולת

סיפור לשון הרע בלית ברירה

סיפור לשון הרע לצורך פרנסה סיפור לשון הרע להסיר מעצמו חשד סיפור לשון הרע
מתוך לחץ כבוד ואי נעימות

לשון הרע לתועלת

סיפור לשון הרע לתועלת על מידות ומצוות שבין אדם למקום סיפור לשון הרע לתועלת על
מצוות בין אדם לחבירו סיפור לשון הרע לתועלת על חבירו שהזיקן לשם איזו תועלת מותר
לשמוע לשון הרע כיצד לברר דבר פרטים על חבירו לתועלת שמיעת לשון הרע כדי
להכחישו שמיעת לשון הרע כדי להרגיע את המספר לשון הרע על מנת שיוכיחו את חבירו

כיצד עושים תשובה על עבירות לשון הרע

תשובה על סיפור לשון הרע שלא האמינו לו תשובה על סיפור לשון הרע שהאמינו
לו כיצד ירצה את חבירו תשובה על קבלת לשון הרע כיצד להתחזק בשמירת הלשון

הלכות רכילות

מהי רכילות אופני סיפור רכילות

כאשר אין שום גנות בסיפור ובמספר כאשר כבר קיימת שנאה להזכיר לחבירו עוול
שעשו לו רכילות ברמז ובכתב בפני מי אסור לספר רכילות סיפור רכילות למי שכבר
שמע אותה רכילות מפורסמת ורכילות שעתידה להתפרסם רכילות מאחורי גבו
ובפניו רכילות בכל דבר שאדם מקפיד רכילות גוררת רכילות אבק רכילות

רכילות בלית ברירה

סיפור רכילות מתוך לחץ, כבוד, ואי נעימות סיפור רכילות להסיר מעצמו חשד סיפור
רכילות כדי להמנע מהפסד כספי

שמיעת וקבלת רכילות

לדון לכף זכות רכילות מפורסמת

על מי מותר ועל מי אסור לספר רכילות

סיפור רכילות על קטן סיפור רכילות על עם הארץ סיפור רכילות על תלמיד
חכם סיפור רכילות על קרובים

ממי אסור לשמוע רכילות

אדם הנאמן לו כבי תרי - כשני עדים המסיח לפי תומו דברים הניכרים

למי אסור לספר רכילות

סיפור רכילות לקרובים סיפור רכילות לקרובי האדם שעליו מדובר סיפור רכילות לנכרי

רכילות לתועלת

קבלת רכילות לתועלת כיצד לברר על חבירו לתועלת סיפור רכילות כדי לגנות את
המעשים סיפור רכילות לשם תוכחה אזהרת אנשים מלשון הרע הרוצה להציל את חבירו
משותפות מזיקה מהי שותפות מזיקה הרוצה להציל את חבירו מאחד שאיים שרוצה
להזיקו הרוצה להציל את חבירו מסוחר רמאי לפני שקנה ממנו הרוצה לעזור לחבירו לקבל
בחזרה את האונאה שהונו אותו במסחר לספר לחבירו על נזק שעשו לו

כיצד עושים תשובה על רכילות

תשובה על סיפור רכילות תשובה על קבלת רכילות

קונטרס כף זכות מדריך מעשי - כיצד לדון לכף זכות

החיוב לדון כף זכות לפי ההלכה אי ידיעת פרטי המעשה בשלימותו המעשה נעשה
בכוונה טובה חוסר הכרות עם חברך השונה ממך זנים את האדם במקום את
המעשה צריך להתאמץ לדון לכף זכות

סיפורים בענין כף זכות

קשוט עצמך תחילה הבן האהוב גזלן היתומים איזה חוסר צניעות העוזרת
שגנבה חוצפה שכזו מאחורי הגב ירא שמים בסתר כבגלוי דמעתה מצויה החנווי
הבוגדני חסד של אמת הילדה המנוודה מטבע הזהב מלבין פני חבריו ברבים ביומו
תתן שכרו המורה הדייקן

סיפורי כף זכות של גדולי ישראל

אבא אומנא וידויים של פושעים שבעים שנה נלחם עם יצרו העגלון הצדיק אבל
הוא לא משקר רבי עקיבא איגר ונכדו תפילה שנזכה לדון את חברינו לכף זכות

הקדמות

הקדמה לספר החיים

ישתבח הבורא ויתעלה היוצר שזיכנו להוציא לאור קיצור של הספר
שנתקבל באהבה בכל תפוצות ישראל ללא יוצא מן הכלל - ספר החפץ
חיים.

קיצור זה מטרתו להקל לבני דורנו את לימוד הלכות שמירת הלשון, ולמען ירוץ הקורא בו וישנן היטב את ההלכות, השמטנו את הראיות שהביא החפץ חיים מהש"ס והפוסקים לכל הלכה והלכה, וכן קצרנו במקום שהחפץ חיים כתב שהוא חוזר על דברי עצמו על מנת לבאר יותר, וכן השמטנו דעות שהחפץ חיים לא פסק להלכה, וכן עוד השמטנו הלכות מסויימות שאנשים נוטים לסלף מחמת הקילקול הגדול הקיים בדורנו בשמירת הלשון, וכן שינינו מסדר הדברים כדי להקל על זכירת ההלכות אך הוספנו מראה מקום לכל הלכה והלכה בספר החפץ חיים כך שניתן בקלות להגיע למקורה ולעיין שם.

ודע שאין הלימוד בקיצור זה מחליף את הלימוד בספר החפץ חיים, ואין לסמוך על קיצור זה בכדי להקל בהלכה מבלי לעיין בספר החפץ חיים עצמו, או לשאול מורה הוראה הבקי בהלכות אלו, וה' יצילנו שלא תצא תקלה מתחת ידינו.

קיצור הקדמת החפץ חיים

מה הסיבה לגלותינו הארוכה

ברוך ה' אלהי ישראל בורא עולם שהבדילנו מכל העמים, ונתן לנו את תורתו תורת אמת, בכדי שנשמור את מצוותיו, ובזכות זה נוכל לקבל את השפעתו ורוב חסדו בעולם הזה ובעולם הבא.

אולם אנו בעוונותינו הרבים סרנו ממצוות ה', וגברה בינינו שנאת חינום ולשון הרע מאוד מאוד, ואלה חמורים יותר מעבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, שבגלל שלושת אלו חרב בית המקדש הראשון ונבנה לאחרי שבעים שנה, ואילו בגלל לשון הרע ושנאת חינום - חרב בית המקדש השני ועד היום בעוונותינו הרבים לא נבנה כבר כמעט אלפיים שנה !

ובפרשת וזאת הברכה כתוב ויהי בישראל מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל, ופירש רש"י שמלך המשיח יגיע כאשר יהיו שבטי ישראל ביחד באחדות ולא אגודות אגודות, ושורש הפירוד הגדול הזה בעם ישראל הוא לשון הרע.

מה אנו מפסידים

ובגלל חרבן בית המקדש שנאת החינם ולשון הרע אנו מפסידים דברים רבים

- תפילותינו אינן נשמעות.
- הצרות, המוות והחרבן בעולם גוברים מיום ליום.
- הברכות שה' מוריד לעולם אינן מגיעות אלינו.
- לימוד התורה של המדבר לשה"ר אינו עולה למעלה ואינו עוזר לו.
- המדבר לשון הרע הרי זה ארוך מפי הגבורה.
- המדבר לשון הרע נפרעים ממנו בעוה"ז ובעוה"ב.

ודע שבכל יום ניתן לתקן את העבירות החמורות האלו ולשים קץ לגלותינו המתמשכת וצרותינו הרבות, שנאמר (פרק חלק צח.) היום אם בקולי תשמעון יבוא משיח אף שלא נשלם זמן הגלות, ובעוונותינו הרבים, אין אנו מניחים לה' שישרה שכינתו בתוכנו.

למה אנו לא מתקנים את העון המר הזה

ישנן מספר סיבות לדבר שבני אדם, אף שהם שומרי תורה ומצוות, אינם נותנים דעתם על האיסור החמור הזה עד כדי כך שהוא נעשה הפקר, ואינו נחשב כלל עוון בעיניהם.

וכל אלו מקורם במחשבות מוטעות שגורם להם יצר הרע, בנצלו את העובדה שהם לא למדו כראוי את הלכות שמירת הלשון, והנה כמה דוגמאות:

- דבר שהוא אמת לאמיתו אינו בכלל לשון הרע - **טעות!**
- לשון הרע שכבר מפורסם מותר לאומרו ולהאמינו - **טעות!**
- גם כשאומרים לו כך בפניו הוא לא מכחיש ולכן מותר לספר - **טעות!**
- ישנם מומים שמותר לספר על חבירו כגון שאינו חכם - **טעות!**

• חבירו חנף או רשע או בעל מחלוקת ולכן מותר לדבר עליו
- **טעות!**

• קשה להשמר מלשון הרע כראוי ולכן חבל על המאמץ -
טעות!

• לדבר לשון הרע אמנם אסור אבל לשמוע ולהאמין מותר
- **טעות!**

והסיבה העיקרית לחוסר הלימוד של נושא חשוב זה, היא בעיקר משום שלא נתקבצו בספר אחד ענין הלכות לשון הרע ורכילות, אלא אלו מפוזרים בש"ס ובראשונים.

כיצד ניתן לפתור את הבעיה

ולכן קיבץ רבינו ישראל מאיר הכהן זצוק"ל את כל דיני לשון הרע ורכילות בספר אחד (מהש"ס מהפוסקים ובעיקר מהרמב"ם והסמ"ג והשערי תשובה לרבינו יונה ומעוד כמה תשובות) וקרא לו בשם "חפץ חיים".

ספר "חפץ חיים" נכתב בדקדוק רב אחרי יגיעה רבה ועיון רב בכל סעיף וסעיף, ובדיבוק חברים גדולי תורה בכדי לדייק בדברים ולוודא שאין שום סתירה מהש"ס למה שנכתב בו, ודע שכל מה שמופיע בספר אינו ממידת חסידות, אלא חיוב גמור מעיקר הדין.

וכתב החפץ חיים פתיחה ארוכה להראות על כמה מצוות עשה ולא תעשה עוברים המדבר והשומע לשון הרע ורכילות, אולי זה יגבור על היצר הרע, ועוד שהובא במדרש רבה – אם יגעת הרבה בדבריהם הקדוש ברוך הוא מסיר יצר הרע ממך, ולכן בזכות הקריאה והעיון בספר הזה יחלש כח היצר הרע בעוון הרע הזה ובזכות זה ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן.

ובהלכות אלו יש פרטים רבים, ויהי רצון שיזכנו ה' לידע אותם על בוריים.

לאוין – מצוות לא תעשה שעוברים המספר השומע והמקבל לשון הרע ורכילות

כל המספר לשון הרע עובר על לפחות 13 איסורי תורה בכל מילה ומילה!
וכן השומע והמקבל לשון הרע והיושב בחברתם של בעלי לשון (אלו שנוהגים
לדבר לשון הרע), עוברים על איסורים רבים בכל מילה ומילה.

ישנן שבעה עשר לאוין (מצוות לא תעשה) שעלולים לעבור המספר השומע
והמקבל לשון הרע, ואלו הן:

- לא תלך רכיל בעמך.
- לא תשא שמע שוא.
- השמר בנגע הצרעת לשמר מאד ולעשות.
- לפני עור לא תתן מכשול.
- השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך.
- לא תחללו את שם קדשי.
- לא תשנא את אחיך בלבבך.
- לא תיקום ולא תיטור.
- לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת.
- לא תהיה אחרי רבים לרעות.
- לא יהיה כקרח וכעדתו.
- לא תונו איש את עמיתו, לא תשא עליו חטא.
- כל אלמנה ויתום לא תענון.
- לא תחניפו את הארץ.
- לא תקלל חרש.

הרי מנינו שבעה עשר לאוין שיכולים לבוא על ידי לשון הרע ורכילות,
ואם הוא גם מלשין על חבירו הרי זה חמור הרבה יותר ולפעמים נכנס
לכלל מוסר, והרבה מהלאוים שמנינו חמורים כל כך עד כדי שחייבים
עליהם **מיתה בידי שמים** כמו על גנות אלמנה ויתום וכן על חילול השם,
והרבה לאוים נוגעים לענין העולם הבא כגון שמלבין פני חבירו ברבים
ומתכבד בקלון חבירו למי שמרגיל עצמו בעוון החמור הזה של לשון הרע
ורכילות.

עשיין - מצוות עשה שעוברים המספר השומע והמקבל לשון הרע ורכילות

כעת נמנה ארבעה עשר מצוות עשה הקשורות ללשון הרע ורכילות:

- זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים בדרך ...
- ואהבת לרעך כמוך.
- בצדק תשפוט עמיתך.
- גר ותושב וחי עמך ... וחי אחיך עמך.
- הוכח תוכיח את עמיתך.
- ובו תדבק.
- ומקדשי תיראו.
- והדרת פני זקן.
- וקדשתו.
- כבד את אביך ואת אמך.
- את ה' אלהיך תירא.
- מצוות לימוד תורה.
- מדבר שקר תרחק.
- והלכת בדרכיו.

הרי מנינו ארבעה עשר מצוות עשה וארבעה עשר לאוין, ואף על פי שאי אפשר שיעבור כל האיסורים ביחד, מכל מקום מי שרגיל במידה הרעה הזאת הרי שבמשך הזמן בוודאי יעבור על כולם.

ארורין - קללות

כעת נמנה את ארורין (קללות מפי הגבורה) הקשורים ללשון הרע ורכילות, ודע שהמספר והשומע לשון הרע ורכילות עוברים (בכל מילה) על כמה וכמה ארורין ביחד והשם יצילנו:

- ארור מכה רעהו בסתר.
- ארור משגה עור בדרך.
- ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם.
- ארור מקלה אביו ואמו.

וצריך מאוד להזהר בזה, שלפעמים מנדים אדם בשמים על עוונות אלו, ועוד שנגרמים דברים רעים על ידי החטא הזה כמו מדת האכזריות ומדת הכעס וליצנות ועד מדות רעות, ולכן כתבה התורה איסור מיוחד על עבירות אלו – לא תלך רכיל בעמך.

וראוי מאוד לחזור ולקרוא את הפתיחה הזאת שיש בה תועלת מרובה שהיא מלוקטת מדברי הראשונים קדושים וטהורים ששמרו את עצמם מאוד ממידה גרועה זאת, וכל מה שכתוב כאן נכתב לאחר חקירה גדול של תרי"ג המצוות.

הלכות **לשון** **הרע**

סוגי **לשון** **הרע**

מהו לשון הרע

לשון הרע הוא סיפור גנות על חבירו אפילו בלי להתכוון לגרום לו רעה כלשהיא, וכן סיפור בעורמה של דברים שאין בהם גנות בכוונה לגרום

רעה לחבירו, וכן סיפור דברים בגנות קרוביו של חבירו או בגנות סחורתו או בגנות מעשי ידיו, וכן כל כיוצא בזה.

השומע לשון הרע ומראה למספר במפורש או ברמז שהוא מסכים עם דבריו עובר גם הוא על איסורי סיפור לשון הרע, כי הבעת הסכמתו לדברים דינה כאילו הוא עצמו סיפרם מחדש, ואף על פי שלמספר אין חידוש בהבעת הסכמתו של השומע, בכל זאת עובר השומע הזה על איסורי לשון הרע הואיל וגם סיפור לשון הרע למי שכבר יודע אותו נחשב לשון הרע לכל דבר. {ו-א}

צריך אדם להזהר מאוד שלא להתכבד בקלונו של חבירו, ואפילו אם יזלזלו בו בני אדם שהוא משעמם בדבריו, או אינו שם לב למתרחש סביבו, שמוטב לו לאדם להקרא שוטה כל ימיו ואל יהיה רשע שעה אחת לפני המקום {א-ז}.

סיפור לשון הרע הוא חמור מאוד, והמספר אותו וכן השומע אותו עוברים פעמים רבות במילה אחת על כמה מצוות עשה וכמה מצוות לא תעשה וארורים המשתנים לפי פרטי הענין, ואת אלו מנינו בקצרה בפתיחה. וכעת נפרט בס"ד את איסורים אלו.

לשון הרע על אמת או שקר

יש הטועים וחושבים שלספר דבר שהוא אמת לאמיתו אינו בכלל לשון הרע, ובאמת אין הדבר כך, שדווקא דבר שהוא אמת נקרא לשון הרע אבל דבר שהוא שקר נקרא הוצאת שם רע.

אסור לספר לשון הרע על אמת - וזה נקרא לשון הרע {א-א}.

אסור לספר לשון הרע על שקר - וזה נקרא מוציא שם רע וחמור הרבה יותר מלשון הרע על אמת. {א-א}.

המורגל לספר לשון בתמידות – הרי הוא נקרא בעל לשון הרע וענשו חמור הרבה יותר, ועליו אמרו חז"ל שמקבל את ענשו בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא {א-ד}.

המתאמץ לשמור פיו ולשונו למרות הקשיים שכרו גדול מאוד, ואמרו חכמים שגדול שכר מצווה אחת שבצער ממאה מצוות שלא בצער, וכל רגע ורגע שאדם חוסם את

פיו זוכה לאור הגנוז שאין כל מלאך ובריה יכולים לשער, ולכן יתאמץ האדם בכל כוחותיו לעמוד על נפשו ולהציל את עצמו מעבירה חמורה זו {א-ז}.

לשון הרע בכל אופן המבזה את חברו

אסור לספר על חברו בין בפניו או שלא בפניו אפילו דבר אמת אם יתבזה על ידי זה. {ד-א}

אסור לספר בגנות קרוביו של חברו אף על פי שוודאי אינו אשם במצבם או בגנותם, הואיל ודרך האדם להתבזות כשמדברים בגנות קרוביו, וזה נקרא גנאי בעלמא. {ד-א}

אסור להזכיר לאדם את מעשיו הראשונים של חוזר בתשובה אפילו אם אינו מתכוון לבזותו וכל שכן אם מתכוון לבזותו, וגם זה נקרא גנאי בעלמא. {כלל ד-א-במ"ח-א בשם רבינו יונה}.

אסור לספר לשון הרע על חברו אפילו אם כולל את עצמו בתוך סיפור הגנות ביחד עם חברו (ולמי ששומע מותר להאמין לו אך ורק על עצמו אבל לא על חברו, שלאדם מותר לספר בגנות עצמו ואין זה בכלל איסור לשון הרע) {א-ט}.

אסור לספר על חברו אפילו אם הוא דבר שלא נחשב בעוה"ר גנות כל כך מכיוון שהמוני ישראל נכשלים בו כגון שאינו רוצה ללמוד תורה או דבר פלוני שספר הוא שקר {ד-ב}

לשון הרע משתנה לפי האדם שעליו מדובר

אסור לספר על חברו דבר הנחשב שבח לגבי רוב בני האדם אם לגבי חברו נחשב דבר זה לגנות, כגון שהוא עשיר ונותן צדקה הנחשבת מכובדת לפי עושרם של רוב בני האדם, אבל לפי רוב עושרו צריך לתת הרבה יותר, או שהוא לומד תורה יותר מרוב בני האדם אבל יש ביכולתו ללמוד הרבה יותר וכו', שתמיד הגנות נמדדת יחסית לזה שהוא מדבר עליו ולא יחסית לרוב בני האדם. {ה-ו}

לשון הרע בלי לגרום נזק

אסור לספר דברי גנות על חברי אפילו אם הוא בטוח שלא תגרם כל רעה לחבירו בגלל סיפורו, כי עצם סיפור הלשון הרע הוא עבירה גם אם בסופו של דבר לא יגרם כל נזק לחבירו (כי התורה אינה רוצה שישראל יגנה את חברו). {ג-במ"ח-ג-ו-ז}

לשון הרע בעורמה

אסור לספר על חברי גם דברים שאין בהם גנות אם על ידי סיפורם התכוון המספר ברמאותו לגרום רעה לחבירו, וזה נקרא **לשון הרע בצינעא** {ג-ד}

יש לשים לב שפירסומות למוצרים או לשירותים בהרבה מקרים יכול להיות לשון הרע לדוגמא הפירסומות הבאות:

- יש פיצה .. ויש פיצה ...
- הכי זול אצלינו ...
- רק אצלינו תוכל למצוא ...
- הכי מיקצועי ...
- אף מטבח לא מתקרב למטבחי ...
- המכונית היחידה ש ...

לשון הרע על חסרון המעלות של חברי

אסור לספר על חברי שיש בו חסרון שלימות המעלות כגון שאינו חכם או גיבור או עשיר או מום אחר כלשהו, שאף על פי שהדבר לא תלוי בחבירו ואינו אשם במומו ואין לו להתבייש בכך שכך רצה ה' לבראותו - מכל מקום גנות זו אסורה, וחמור הדבר מאוד שמלבד האיסור שעובר בכך, יכול לגרום לו נזק ממש כגון שלא ימצא שידוך או פרנסה או יגרם לו הפסד ממון, ותגרם לו בושה גדולה והשפלה רבה בעיני הבריות. {ה-ב}

אסור לספר על תלמיד חכם שאינו חכם בענייני העולם, וכל שכן שאינו חכם בתורה מספיק (וראה מה שכתבנו בסעיף "לשון הרע על תלמיד חכם").

אסור לספר על אומן שאינו עושה מלאכתו כראוי. {ה-ד}

לשון הרע על מדותיו ומעשיו הרעים של חברו

אסור לספר על מדותיו הרעות של חברו כגון שהוא קמצן ואינו מוציא מספיק מממונו לכבד את השבת שלכאורה אינה ממש עבירה ואינה נחשבת בעיני בני אדם גנות גמורה גם כן אסור, ואפילו דבר שרבנן אמרו שאין ראוי לעשות כן לכתחילה (שזה ודאי לא קרוי עבירה) גם כן אסור בין בפניו ובין שלא בפניו ואפילו שראהו בעצמו, שאולי אינו יודע את חומרת המידות הרעות. {ד-ב} {ד-ג}

וכן אסור לספר על המידות המגוננות של חברו כגון גאווה כעס, ואפילו אם הוא רגיל באותם מידות בקביעות אין כל היתר להחזיקו כרשע בשל כך ולילך לספר עליו. {ד-ט}

אסור לספר על חברו שאינו מיטיב עם הבריות ללא סיבה מפני רוע טבעו או מתוך נקימה ונטירה, בין בדבר שמחוייב להיטיב מן התורה כגון להלוות את חברו (לפי ההלכה) ובין בשאר טובות, בין שסרב להיטיב עימו ובין שסרב להיטיב לאחרים, ואפילו מתוך קנאת האמת אסור לספר, וכל זה אסור כשהדברים אמת וקל וחומר כשהדברים אינם נכונים. {ה-א}

אם ראה שחברו מורגל במידות רעות ומגוננות ומעשים רעים, צריך להוכיחו על כך בלשון רכה. {ד-ט}

לשון הרע על עבירה ראשונה

אסור לספר על חברו שעבר במתכוון על עבירה בין אדם למקום, אפילו שכולם יודעים שהיא עבירה, אם זו פעם ראשונה שנכשל בעבירה זו, ובשאר המצוות הוא בינוני, שיתכן שלאחר מעשה העבירה ניחם ושב מדרכו הרעה ועשה תשובה על חטא זה, אך מותר ומצווה להוכיחו בלשון רכה שיזהר מחטא זה בעתיד ויגדור עצמו שלא יכשל שוב, ואסור לספר על כך לאחרים שיוכיחוהו. אבל אם חוטא זה הוא לץ שאינו מקבל תוכחה מותר לומר לאנשים שיש להם השפעה עליו (כגון קרוביו או רבו) להוכיחו - אם הוא חושב שיפעלו בנידון. {ד-ד} {ד-ה} (ולגבי עבירה ראשונה במצוות בין אדם לחברו עיין חפץ חיים כלל י במ"ח סק"ל).

לשון הרע על סחורתו של חבירו

אסור לספר גנות על חפציו של חבירו כשם שאסור לספר על חבירו, כגון שחנווני אחד מגנה את סחורתו של חנווני אחר, וזה איסור גמור מן התורה, ובעוונותינו הרבים רבים נכשלים בו, וצריך להזהר מאוד כפי שכתבנו כבר לא לשאול חנווני אחד על סחורתו של מתחרהו, וכן לא להתייעץ עם בעל מקצוע אחד על עבודתו של מתחרהו, שבזה הוא מכשילם בלשון הרע {ה-ז} ועובר בזה על הלא של "לפני עוור לא תתן מכשול" {ד-יא בהגהה}.

וצריך כל בעל מקצוע להזהר זהירות יתרה שלא לדבר על אחר העוסק באותו מקצוע שלו, שכלל ידוע הוא שכל אומן שונא בן אומנותו, וכן צריך כל אדם להזהר שלא לשאול בעל מקצוע על בן אומנותו שלא ישילו בכך, ורק אם הוא חייב להתייעץ לתועלת עם בן אותה אומנות - ישתדל מאוד להתייעץ בבעל אומנות שכבר לא עוסק במקצוע זה. {ד-יא בהגהה}

לשון הרע על מי שפגע בו

המתיר לעצמו לספר לשון הרע על חבירו בגלל שהזיק אותו באיזה דרך, ואין בסיפור הדבר תועלת כפי התנאים של לשון הרע לתועלת (במצוות בין אדם לחבירו), הרי זה עובר בנוסף לאיסור לשון הרע, גם על איסור לא תקם ולא תטר. {פתיחה, לאוין, ח-ט}

לשון הרע על דברי תורה

אסור ללעוג על דברי התורה שאומר חבירו, ואפילו אם אכן דברי התורה האלה אין בהם ממש, ואין בהם חידוש, וכו', אבל אם נתערבו בדברי חבירו דברי אפיקורסות (כפירה בתורה ובנבואה) מצוה לגנותו ולבזותו בפניו ושלא בפניו, בכל מה שהוא רואה ושומע עליו, וכל זה בתנאי שהוא עצמו שמע ממנו דברי אפיקורסות או שהוא מוחזק (שכולם יודעים) שהוא אפיקורוס {ב-יב}{ח-ה}

לשון הרע לגוי

אסור לספר לשון הרע בפני ישראל, וחמור עוד יותר לספר לשון הרע על ישראל בפני נוכרים, שבוזה הוא מבזה את כבוד ישראל ומחלל כבוד שמים, וגורם בזה רעה רבה לחבירו, שגוי מקבל מיד את אשר שמע כאמת מוחלטת, ויכול להלשין ולפרסם ולפעול לרעת חבירו ויגרם לו נזק גדול, והעושה כן מרים יד בתורתו של משה רבינו. {ח-יב}

לשון הרע בגילוי סודות

המספר לחבירו איזה דבר מענייניו אסור לו לספר לאחרים, ואפילו אם לא בקש ממנו לא לספר אסור לו לספר כל עוד לא נתן לו רשות מפורשת לכך, ואם יש בסיפור זה איסור לשון הרע אסור לו לספרו אפילו שחברו הרשה לו לספר. {ט-ו}

לשון הרע בין איש לאשתו

אסור לספר לשון הרע לשום אדם אפילו לא איש לאשתו, אלא אם כן יש בזה תועלת לעתיד כגון שבעל מזהיר את אשתו לא להלוות לאנשים שיודע שלווים ואינם משלמים, וכן ששותף שמזהיר את שותפו מפני אנשים שאינם נאמנים, וכל אלו אפילו שמע על כך מאחרים אבל במקרה זה עליו לציין בפני מי שמספר לו: שמעתי מאחרים שפלוני כך וכך צריך להזהר מפניו, ובלי קיום כל התנאים של לשון הרע לתועלת (במצוות בין אדם לחבירו) שיבוארו אי"ה, אסור לו לספר אפילו לאנשים הקרובים ביותר.

ובכל אופן אין שום היתר לספר לאשתו או לקרוביו יותר ממה שמותר לו לספר לכל אדם אחר. {ח-י}

לשון הרע בצחוק

אסור לספר לשון הרע גם אם אינו נאמר מתוך שנאה אלא דרך צחוק וקלות ראש, בלא כוונה לפגוע. {ג-ג}

אין שום היתר לספק בדיחות על עדות מסוימות אפילו אם המספר אומר שהוא מדבר על גוי מאותו מוצא, כי באמת כולם מבינים את כוונתו.

אין שום היתר לספר לשון הרע בצחוק אפילו בפורים, ועבירה עושים כל אלו הנוהגים במנהג המטופש המכונה "רב פורים" לעשות ללעג ולקלס את רבניהם בדרך צחוק, מלבד שעוברים בזה גם על ביזוי תלמיד חכם, ואפילו בפורים אסור להשתכר עד כדי כך שיעבור על איסור כלשהו, וכל שכן בימים אחרים.

לשון הרע לתועלת

ישנם אופנים שבהם מותר וגם מצוה לדבר ולשמוע לשון הרע, והם יובאו בס"ד בפרק "לשון הרע לתועלת".

אבק לשון הרע

אסור לספר דברים שאין בהם גנות אבל גורמים לכך שיסופר לשון הרע ממש, וכן אסור לספר דברים המשתמעים לשתי פנים שאפשר לפרשם גם כדברי גנות, וכל אלו נקראים **אבק לשון הרע**. {ט-א-במ"ח-א}

יש להבחין בהבדל הדק בין **אבק לשון הרע** לבין **לשון הרע ברמז**, שבלשון הרע ברמז ברור שיש גנות רק שהגנות לא נאמרת במפורש, וזה לשון הרע גמור מדאורייתא! ובאבק לשון הרע לא מוכרח שמדובר בגנות כי הדברים משתמעים לשתי פנים. {ט-א-במ"ח-ב}

ודע שבנוסף לאיסור אבק לשון הרע שהוא בעצמו חמור ונזקו גדול, יכול המספר בקלות לעבור איסור **לפני עור לא תתן מכשול מדאורייתא** אם האנשים ששמעו לא היו מגיעים לדבר לשון הרע על אותו פלוני בלעדי דבריו, וכעת כתוצאה מדבריו הם מדברים {ט-א-הגהה}

אסור לדבר בשבחו של אדם בפני שונאיו, שבזה גורם להם שיספרו בגנותו. {ט-א}

אסור להרבות לספר בשבחו של אדם אפילו שלא בפני שונאיו, שכאשר מרבה בדברים ונראה לשומעים שהגזים בשבחו הם מתקנים אותו על ידי ספור גנותו להראות למספר שאינו מושלם כל כך כמו שתאר, וכן המספר עצמו עלול כאשר הוא מרגיש שהפריז בשבח חבירו לסייג קצת את דבריו ולהזכיר גם את גנותו. {ט-א}

אסור לספר את שבחו של חבירו ברבים בדברים הנתונים לפרשנות (דברים התלויים בטעם, סגנון ושיקול דעת, שהשומע יכול להכחישם), כיוון שתמיד בין אנשים רבים ימצא גם מישהו השונא או מקנא בחבירו, וכאשר מזכיר את שבחו הם יבואו על ידי כך לספר את גנותו, אבל מותר לספר ברבים בשבחו של צדיק גמור בפני ציבור המכירים בגדלותו כי אף אחד לא יכול לגנותו ואף אם יגנהו ידעו כולם כי דיבר שקר. {ט-ב}

אסור לשאול את חבירו שאלה באופן שיגרום לחבירו לעבור על איסור לשון הרע, שזה בכלל אבק לשון הרע, וכן אסור לשאול אדם על המתחרה בו במקצועו או בדברים אחרים, כגון לשאול עשיר על עשיר אחר, או לשאול אדם על שונאו או על מי שהוא מקפיד עליו.

אסור לספר אפילו סיפור שאין בו גנות כלל, אם יש בו נקודות שקשה להסבירן והבהרת משמעותם המדוייקת תלויה במספר, ואם יספר אותם אדם אחר שלא ידע להדגיש את הנקודות החשובות תשתנה משמעות הסיפור לרעה, וכן אסור לספר סיפור שכאשר יספרו אותו אנשים שאין להם יראת שמים יתפרש כגנות.

אסור לשבח את חבירו בשבח שעלול לגרום לו הפסד כגון שמשבחו על נדיבותו בפני אנשים רעים, ויגרום להם שיבואו אליו וינסו לנצלו, ואם החשש לנזק קרוב (שיש הרבה סיכוי לנזק) - הרי זה לשון הרע גמור מדאורייתא. {ט-ג}

צריך האדם להיזהר בדבריו גם כשמדבר לשון הרע לתועלת, שלא יחשדו אותו שמספר לשון הרע, ואם לא נזהר בזה וחשדו אותו הרי עבר על איסור אבק לשון הרע. {ט-ג}

אופני סיפור לשון הרע

לשון הרע ברמז

אסור לספר לשון הרע אפילו בדרך רמז, בתוכן הדברים או בניגון הדיבור, או בהבעת בפנים (כגון קורץ בעיניו), או בתנועת הגוף, או בכתיבת הדברים, ובכל אלו זה לשון הרע גמור. {א-במ"ח-יב, יג, יד} {ט-א-במ"ח-ב}

אסור לדבר לשון הרע אפילו מבלי לציין את שמו של עושה המעשה אם ניתן להבין מתוך הסיפור על מי מדובר או שדבר זה עלול להתגלות בעתיד. {ג-ד}

אסור לשבח אדם באופן שמתוך שיבחו שומעים את גנותו, כגון שמשבחים אותו שסוף סוף הוא הגיע לתפילה בזמן (שמשמעו שבדרך כלל הוא מאחר), או שהוא מתנהג כראוי למי שקרוב אליו (שמשמעו שאינו מתנהג כראוי למי שאינו קרוב אליו). {ט-א-במ"ח-ה}

אסור להציג את מעשה ידיו של חברו כגון מכתב שכתב או אומנות שעשה אם הצגתם גורמת גנות לחבירו. {א-ח-במ"ח-יד}

לשון הרע מאחורי הגב

העובר ומספר לשון הרע ונזהר שלא יתגלה לזה שסיפר עליו, זה חמור עוד יותר ועובר על גם על ארור מכה רעהו בסתר. {ג-א}

לשון הרע בפניו

אסור לספר דברי גנות על חברו גם כשהמספר אינו נרתע מלספרם בפניו, ואפילו לספר בפניו ממש אסור, וזה שעושה כן מלביש את עצמו במידת העזות והחוצפה, ובזה גם מצערו ומביישו יותר, ועוד שיכול להגיע בכך לידי הלבנת פנים או ריב ומחלוקת. {ג-א}

אבל מותר לספר על חברו דברים המשתמעים לשתי פנים (שניתן לפרשם כדברים שאין בהם גנות או כדברי גנות) שאם נפרשם לגנות הם רק אבק לשון הרע, אם אינו חושש לספר זאת גם בפניו, והוא בליבו לא מתכוון כלל לגנותו, ולא ניכר מקולו או מתנועותיו גנות כלשהי על חברו שהואיל והוא מוכן לספר זאת בפניו ניכר הדבר שאינו מתכוון לגנותו. {ג-ב}

לשון הרע למי שכבר שמע אותה קודם

אסור לספר בגנות חבירו אפילו לאדם ששמע כבר גנות זו ממישהו אחר, וכן אסור להצטרף לחבירו לסיפור לשון הרע, וזה חמור יותר מאשר לספר יחידי, שכאשר שומעים את אותה גנות מפי שניים מאמינים יותר לדבר הגנות ומקבלים אותו. {ה-ח}

לשון הרע בפני רבים

אסור לספר לשון הרע אפילו בפני יחיד, וכל שכן בפני רבים, וככל שרבו יותר מספר השומעים כן גדול עוון המספר, הן מחמת שספר לשון הרע להרבה אנשים, והן מחמת שדברים הנאמרים ברבים מתקבלים יותר כנכונים, והן מחמת שהכשיל אנשים רבים יותר בקבלת הדברים {ב-א}.

השומע את חבירו מספר לשון הרע בפני שלושה אנשים או יותר (וכמוכן שהמספר עבר בזה איסור) אסור לשומע לחזור ולספר את הלשון הרע הזה, ואף על פי שדברים הידועים לשלושה אנשים בדרך כלל מתפרסמים ברבים, בכל זאת אסור. {ב-ג}

מותר לספר על חבירו דברים המשתמעים לשתי פנים (שניתן לפרשם כדברים שאין בהם גנות או כדברי גנות) שגם אם נפרשם לגנות הם רק אבק לשון הרע, אם מספר זאת בפני שלושה אנשים (או יותר), ואין כוונתו לגנותו, ולא ניכרת מקולו או מתנועותיו גנות כלשהי עליו, שהואיל ודברי גנאי הידועים לשלושה אנשים עשויים להתגלות ברבים ולהגיע גם לאוזני זה שדברו עליו, לכן ניכר הדבר שאדם המספר על חבירו בפני שלושה מבלי לחשוש מזה שהדברים יגיעו גם לאזניו - אינו מתכוון לגנותו של חבירו. {ב-ב}

לדוגמא: ששואלים אדם היכן ניתן למצוא אש (בדורות הקודמים אש לא היתה מצויה בקלות), והוא משיב: בבית פלוני שם תמצא אש שמבשלים שם תמיד בשר ודגים, אפשר לפרש לרעה כגון שבני הבית בעלי תאוה מרובה ולכן תמיד עסוקים בהכנת אוכל וזלילה, אך אפשר לפרש גם שבמקום זה טורחים הרבה בהכנת אוכל משום שבני הבית מרובים או מצטיינים בהכנסת אורחים, ולכן דבר זה מותר לאומרו בפני שלושה. {ב-ב}.

אסור לקבל דברים שפורסמו בעיתון ובאמצעי התקשורת האחרים כנכונים. {כלל} ו

שמיעת וקבלת לשון הרע

איסור קבלת לשון הרע

אסור לקבל לשון הרע, היינו להאמין שהוא אמת, אפילו מבלי להראות כלפי חוץ שהוא מאמין, וגדול עונש המקבל לשון הרע יותר מן האומר. ואם השומע גם מראה למספר שהוא מאמין לדבריו עובר גם על איסור סיפור לשון הרע. {ו-א}

כל דבר שיש על המספר אותו איסור לשון הרע עבור דיבורו, יש על המקבל (המאמין שהדבר נכון) איסור משום קבלתו {ו-ט}.

אסור לקבל לשון הרע אפילו אם המספר מספר את הדברים לפני כמה אנשים, על כל פנים מותר לחוש לדבר במידה ויש לו תועלת לעתיד, כגון להשמר מנזקו וכן כדי לברר את אמיתות העניין, ובמידה והדבר יוכח כנכון להוכיחו (את זה שסיפרו עליו). {ז-א}

אסור לקבל לשון הרע אפילו שהמספר, מספר בפניו של זה שמספר עליו, כל עוד הוא לא הודה בנכונות הסיפור, שאפילו אם הוא שותק אין לפרש את שתיקתו כאילו הוא מודה ומסכים לדברים, ואפילו אם דרכו להגיב כשמדברים דברים נגד רצונו והפעם הוא שתק - יתכן ששינה ממנהגו והפעם לא רצה להכנס למחלוקת או שחשב שממילא לא יאמינו לו. וכל שכן שאסור לקבל לשון הרע שהמספר רק אומר שהיה אומר את הדברים גם בפניו. {ז-ב}

אסור לקבל לשון הרע אפילו אם שמע אותו משני אנשים או יותר, שאין עדות של שנים מתקבלת אלא בבית דין בלבד, ועל כל פנים לחוש לדברים כדי להישמר מנזק בעתיד מותר כפי שכתבנו. {ז-ג}

אסור לקבל לשון הרע אפילו אם דבר הגנות מפורסם ברבים כל עוד לא התברר הדבר, ועל כל פנים מותר לחוש לדברים כדי להישמר מנזק בעתיד אם יש לו תועלת בכך. {ז-ד}

אסור לקבל לשון הרע מאדם המספר בגנות עצמו ועל חבירו ביחד, אבל מותר להאמין לו על גנות עצמו בלבד (הואיל ומותר לאדם לספר לשון הרע על עצמו). {ז-ו}

השומע לשון הרע אפילו שבדעתו לא לקבלו - נותן יד לפושעים להמשיך לספר עוד ועוד, שאם היה מסרב לשמוע או מראה למספר פנים זועפות, היה נמנע מלספר כשהוא רואה שסיפורו לקלון יהיה לו שיחזיקו אותו לבעל לשון הרע

התרחקות מחבורה רעה

בעל לשון הרע פירושו: אדם שהפקיר את עצמו בנושא שמירת הלשון, כלומר אינו לומד או משתתף בשיעור בנושא זה, ולכן גם ללא כוונתו הרעה, מחמת חסרון הידיעה, נכשל בתדירות בלשון הרע.

אסור לדור בשכונתם של בעלי לשון הרע, {א-ג} וכל שכן שאסור לשבת עימם ולשמוע את דבריהם, ואפילו אם אין בדעתו לקבל את דבריהם גם כן אסור כפי שכתוב בכלל ו סעיף ב. {ט-ד}

אסור לשבת בחברתם של בעלי לשון הרע וכן אסור לשבת בחברתם של אנשים שיודע מראש שנתקבצו כדי לספר לשון הרע אף על פי שאינם מוחזקים בדרך כלל בעוון זה, ומכשול זה מצוי מאוד בשמחות ובמפגשים משפחתיים וחברתיים, ואפילו אם הוא מתכוון שלא להשתתף בסיפור שלהם וכן לא לקבל מה ששומע, זה גם כן אסור והוא נקרא פושע כמותם שעבר על דברי חז"ל שצוו להתרחק משמיעת דברים לא הגונים, ואם הוא מכוון לשמוע את דבריהם נקרא בעצמו בעל לשון הרע. {ו-ה} {ו-ו}

רב היודע שתלמידו בעל לשון הרע, צריך להרחיקו ממנו אם אין באפשרותו להוכיחו. {ט-ד}

אסור לישב בבית הכנסת או בבית המדרש בקרבתם של בעלי לשון הרע שיגרמו לו רעות רבות מלבד הלשון הרע שלהם {ט-ד בהערה}.

שמיעה באונס

אדם שישב בחברתם של המספרים לשון הרע והתחילו לספר ואינו יכול להוכיחם חייב מייד לקום ולברוח מחברתם הרעה, ואם אי אפשר לו לעשות כן, יניח ידיו באוזניו שלא לשמוע, ואם קשה לו להניח ידיו באזניו מחשש שילעגו לו יעשה את הדברים הבאים: א. יזהר ויחליט בנפשו שלא להאמין לדברים בשום אופן. ב. יצטער שבעל כרחו אנוס לשמוע את

הדברים הרעים האלה. ג. ויזהר מאוד לא להראות למספרים שום תנועה של הסכמה לדבריהם. ואם יכול להראות למספרים פנים נזעמות שיבינו שהוא אינו מסכים עם דבריהם יעשה כן.

וצריך לעשות כל שביכולתו כגון לשנות את נושא השיחה, או להכניס לאוזניו אוזניות MP3 המשמיעות שיעור או מנגינה, ובכך יראה שאינו מקשיב וגם ימנע מעצמו את השמיעה.

ועם כל העצות האלה, זה שנשאר בחברתם של מספרי לשון הרע ולא אזר עוז בנפשו לקום וללכת, לא יצא נקי מהעוון המר הזה ועובר בכך איסור דרבנן, ועצות אלו באו רק למעט את גודל עוונתו. {ו-ה}{ו-ו}

לדון לכף זכות

הרואה או שומע גנותו של חברו במצוות בין אדם לחבירו או בין אדם למקום, וחבירו ירא אלהים צריך לדונו לכף זכות אפילו אם המעשה נראה לו נוטה יותר לכף חובה. {ג-ז}

הרואה או שומע גנותו של חברו במצוות בין אדם לחבירו או בין אדם למקום, וחבירו הוא בינוני אשר נזהר מן החטא ולפעמים נכשל בו, אם המעשה נראה לו שקול - שניתן לפרש המעשה לזכות או לחובה באותה מידה, צריך לדון את חברו לכף זכות. {ג-ז}

הרואה או שומע גנותו של חברו במצוות בין אדם לחבירו או בין אדם למקום, וחבירו בינוני אשר נזהר מן החטא ולפעמים נכשל בו, אם המעשה נראה לו נוטה יותר לכף חובה נכון מאוד שיהיה אצלו הדבר כספק ולא יכריעהו לחובתו של חברו, ובכל מקרה אסור לו לספר על כך לאחרים (אלא אך ורק כפי התנאים של לשון הרע לתועלת). {ג-ז} {ג-ח}

הרואה או שומע גנותו של אדם רשע, אינו צריך לדונו לכף זכות אלא לכף חובה (ראה הגדרה בסעיף "לשון הרע על רשע")

לקבלת עצות מעשיות כיצד לדון לכף זכות עיין בפרק [מדריך מעשי - כיצד לדון לכף זכות](#)

הדן את חברו לכף זכות המקום ידינהו לכף זכות

הסכמה לדברים ששמע

המקבל לשון הרע ומראה למספר במפורש או ברמז שהוא מסכים עם דבריו עובר גם הוא על איסור סיפור לשון הרע בנוסף לאיסור קבלת לשון הרע, כי הבעת הסכמתו לדברים דינה כאילו הוא עצמו סיפרם מחדש, ואף על פי שלמספר אין חידוש בהבעת הסכמתו של השומע בכל זאת עובר השומע על איסורי לשון הרע הואיל וגם סיפור לשון הרע למי שכבר יודע אותו נחשב לשון הרע לכל דבר. {ו-א}

מצות תוכחה

אדם שבאונס שמע לשון הרע חייב להוכיח את המספר אם הוא יכול, ואפילו חושב שתוכחתו לא תועיל גם כן חייב למחות בו, שלא יחשוב שהוא מסכים עם דבריו, אבל אין להוכיחו אם יודע שתוכחתו עלולה לגרום שירבה עוד יותר בדברי הגנות כפי שמצוי אצל אנשים כאלה כשמוכיחים אותם, ועל כל פנים, אם ניתן, לאחר שאותו מספר הלך מן המקום - צריך להכחיש את דבריו בפני שאר השומעים, או ללמד ענייני כף זכות על המדובר {ט-ד}

על מי מותר ועל מי אסור לספר לשון הרע

באופן כללי אסור לספר לשון הרע על שום אדם מישראל ונפרט כאן כמה מקרים מיוחדים שדינם שונה או חומרתם גדולה יותר:

לשון הרע על רשע בעבירות שבין אדם למקום

אדם הפורק מעצמו עול מלכות שמים שכבר נתפרסם עליו כמה פעמים שעובר במזיד ובקביעות עבירה הידועה לכל ולא מחמת שגבר עליו יצרו אלא בשרירות ליבו, מותר לספר עליו לשון הרע ולהכלימו ולפרסמו ברבים ולגלות את חטאיו, אך יש להקפיד על התנאים הבאים:

א. שיראה את הדבר בעצמו ולא על ידי שמיעה מאחרים, אלא אם כן נוכח בעצמו לאחר ששמע שהדבר אמת.

ב. שיהיה ברור לו היטב שהמעשה שנעשה אכן אסור, וגם אין שום צד להתיר אותו.

ג. יזהר שלא להגזים בדבריו ולהגדיל את העוולה יותר ממה שהיא, וכן לא להחסיר פרטים שהם לזכותו של עושה המעשה אף על פי שבסך הכל הוא לא נהג כשורה, ואם לא יקבלו את דבריו כמו שהם – מותר לגדל את העוולה יותר ממה שהיא.

ד. שהמספר יכוון לתועלת שבסיפור ולא כדי להתכבד בקלונו של עושה המעשה ולא מתוך שנאה או תחרות, ואם המספר נגוע גם הוא באותה עבירה אסור לו לספר, שהואיל והוא לא מונע עצמו מאותה עבירה ניכר הדבר שאין כוונתו לשם שמים אלא להתכבד בקלונו של חברו.

וראוי להוכיחו תחילה, ואין צורך לדונו לכף זכות אלא לכף חובה, וכל זה דווקא כשמכוון לתועלת העניין שלא ילמדו אחרים ממעשיו הרעים וכן להשפיע עליו על ידי זה שיחזור למוטב, וכן בכדי שלא יתחלל שם שמים כאשר יקבל רשע זה את ענשו {ד-ז}, ואם פרק מעליו עול מלכות שמים לגמרי כגון אפיקורוס או מומר להכעיס מותר לגנותו גם ללא תנאים. {ד-במ"ח-יב}

כשמספרים בגנות הרשע צריך לעשות זאת בפני בפני שלושה אנשים או יותר, שלא יחשדו שכעת הוא מספר בגנותו אבל בפניו הוא מחניף לו (ודבריו שקר). ואם מספר בפניו מותר אפילו בפני פחות משלושה אנשים, ואם הוא איש אלים וחושש מפניו שיוודע לו, או חושש ממחלוקת, מותר לו לספר את הדבר בסוד אפילו לאדם בודד (או להרבה אנשים בסוד לכל אחד ואחד). ואם הוכיחו תחילה, אינו חייב לספר בפני שלושה.

הערה: בימינו מצוי מאוד שיהודים רבים אינם שומרים תורה ומצוות בגלל שנתחנכו בחינוך מקולקל שאין ריח של תורה עולה ממנו, ויתכן שאין הם אשמים

במצבם זה, ובמקרה זה יתכן שלא חל עליהם הדין האמור בגלל שיש להם דין תינוק שנשבה, ולכן ראוי להמנע מלפרסם ברבים את מעשיהם הרעים ללא שאלה ממורה הוראה לגבי כל מקרה ומקרה לגופו.

לשון הרע על המסרב למלא הוראת בין דין

החפץ חיים כתב - שאדם המסרב למלא הוראת בית דין שמורים לו לעשות משהו והוא אינו עושה ללא סיבה מוצדקת וגם אין לו נימוק המתקבל על דעת הדיינים להסביר את סירובו, ואין בזה ספק כלל, מותר לספר ולפרסם את גנותו ולרשום את גנותו בספר הזכרונות לדורות. {ד-ח}

מכל מקום - כיום רבו המקרים שפורסמו מודעות שלא כדין על אנשים יראי שמים שכביכול סרבו למלא הוראת בית דין, אף על פי שבאמת יש להם סיבה מוצדקת על פי ההלכה, ובמה שפרסמו עברו על איסור הוצאת שם רע ממש !!!

לכן - בימינו אסור בשום אופן לסמוך על דין זה הלכה למעשה ואסור לפרסם את אלו שלכאורה מסרבים למלא הוראת בית דין, אלא עדיף לשתוק, ולא להצדיק, ולא להרשיע, כי אנחנו לא מבינים בזה, ואם יש צורך גדול - יש להתייעץ במורה הוראה מובהק כיצד לפעול. (מו"ר הרב חיים רבי שליט"א)

על אף האמור - כאשר המועצה הדתית מפרסמת מעת לעת שהוסרה השגחת הכשרות ממסעדה, אולם, חברת מזון, או עסק כלשהו מחמת שלא מלאו אחר הוראתם, מותר ומצווה להעביר ולפרסם את הדבר כדי להציל את הרבים ממכשול.

לשון הרע על אפיקורוס

אנשים שיש בהם אפיקורסות מצוה לגנותם בין בפניהם ובין שלא בפניהם, ואפיקורוס נקרא זה הכופר בתורה שבכתב או בתורה שבעל פה או בנבואה, וכל זה דוקא בתנאי ששמע מהם בעצמו דברי אפיקורסות, אבל אם שמע מאחרים שהם אפיקורסים אסור לגנותם אבל צריך לברר את העניין ומותר להזהיר אחרים שלא יתחברו עמהם עד שיתברר הדבר, וכן אם הם כבר מוחזקים בעיר כאפיקורסים מותר לדבר עליהם ואינו צריך לברר את הדבר. {ח-ה} {ח-ו}

ובימינו רבו המתכחשים לתורה מחמת שלא למדו את הנושא ודינם
כתינוק שנשבה, ומכל מקום אם הם מסיתים ומדיחים נגד קיום התורה
והמצוות - מצווה לגנותם.

לשון הרע על בעלי מחלוקת

אסור לספר לשון הרע על בעלי מחלוקת, אבל אם רואה שעל ידי סיפור
הדברים יוכל להראות לאנשים את גודל תרמיתם של בעלי המחלוקת
ועל ידי זה תושבת המחלוקת מותר לספר עליהם בתנאים הבאים א.
שברור לו מעצמו שהם בעלי מחלוקת ולא שמע על כך מאחרים. ב. שיכוון
לתועלת השבתת המחלוקת ולא מתוך שנאה אישית. ג. אין דרך אחרת
להשקיט את המחלוקת אלא רק על ידי סיפור הדברים. וצריך בכל אלו
שיקול דעת גדול לא למהר ולספר גנותם. {ח-ח}

לצערנו הרב כיום רבו המקרים שאנשים נכנסים למחלוקת כביכול לשם שמים,
שהאחד פוסל ומשמיץ את דרכו של חברו או סחורתו או כשרותו כי חושב שהדין
עמו, ובפרט בכל מיני מקרים שבהם יש כמה דעות בהלכה, ומה שעשה חברו מותר
לפחות בדיעבד אם לא לכתחילה, וכן השני מחזיר לו ומספר ומפרסם גנותו
בפרסומי ענק, **ועושים כן ללא פסק של בית דין בצדקתם**, ובפרט חמור הדבר כשיש
להם נגיעה בדבר, ובזה עוברים איסורים רבים !!!

ולכן חייב כל המדבר על חברו בפרט בענייני כשרות וכיוצא בזה, אפילו בכדי להציל
את הרבים מחטא, ובפרט אם יש לו נגיעה בדבר, לקבל קודם כל פסק מבית דין
שהדין עימו ואכן מותר לו לפרסם ולהזהיר את הרבים, ואם לא כן **הרי הוא בכלל**
המוציאים שם רע! (מו"ר הרב חיים רבי שליט"א)

לשון הרע על קרובים

גם לקרובים אסור לספר לשון הרע האחד על השני, ואין חילוק בזה אם
מספר איש על אשתו או אשה על בעלה או קרוב על קרובו, שאע"פ
שדרכם של הקרובים זה לזה לא להקפיד אחד על השני מצד אהבת
הקירבה זה לזה, ועוד שבדרך כלל המספר על קרובו אינו מתכוון לגנותו
ומדבר משום קנאת האמת שסובר שלא נהג כהוגן, בכל זאת עובר

המספר על לשון הרע גמור. {ח-א}

לשון הרע על תלמיד חכם

אסור לספר על תלמיד חכם שאינו חכם בענייני העולם (אבל הוא חכם בתורה) שבזה הוא יכול לגרום שלא ירצו ללמוד ממנו, וישובב לו היזק בממונו, ויתמוטט חס ושלום קיום התורה, וזה בכלל מבזה תלמיד חכם. {ה-ב} {ח-ד}

וחמור הרבה יותר המספר על תלמיד חכם שאינו חכם כל כך בתורה, וזה ביזוי תלמיד חכם ממש, ואם אותו תלמיד חכם הוא מורה הוראה בעיר גדול עווננו של המספר הרבה יותר, שמלבד שאינו מכבדו כפי שחייב, הוא מכשיל את הרבים בכך שמונע מהם לקבל את דבריו. {ה-ב} {ח-ד}

ובאמת שיש מדרגות רבות בידיעת התורה, ואם זכה והגיע להיות מורה הוראה בישראל הרי שוודאי יש הרבה מה ללמוד ממנו, ואף על פי שיש יותר חכמים ממנו אסור בתכלית האיסור לדבר בגנותו.

לשון הרע על ילד קטן

אסור לדבר לשון הרע על קטן. {ח-ג}

לשון הרע על מי ששב מדרכו הרעה

אסור לספר על מעשיו בעבר של אדם שחזר בתשובה וכעת מתנהג כראוי {ד-א}.

לשון הרע על עם הארץ

אסור לדבר לשון הרע על עם הארץ. {ח-ד}

לשון הרע על מתים

אסור לספר לשון הרע על מתים ואפילו אם היו עמי הארץ, וכל שכן אם היו תלמידי חכמים, וכל שכן אם מבזה דברי תורתם. {ח-ט}

ממי מותר וממי אסור לקבל לשון הרע

מסיח לפי תומו

אסור לקבל לשון הרע אפילו ממסיח לפי תומו – הכוונה שאסור לקבל אפילו מאדם שבתוך דבריו בלא כוונה רעה משתמעת איזו גנות של חברו כבדרך אגב וניכר הדבר שלא השמיע את הגנות בעורמה בדרך רמז וכן שאינו משקר בדבריו, בכל זאת אסור להאמין. {ז-ז}

דברים הניכרים

אסור לקבל לשון הרע גם כאשר יש עליו דברים הניכרים שהוא אמת, אבל אם אין שום אפשרות לדונו לכף זכות ויש עליו דברים הניכרים מותר להאמין ולקבל את הדברים, וכל זה דוקא שהדברים ניכרים ממש וקשורים לסיפור, והשומע ראה את הדברים הניכרים בעצמו ולא שמעם מפי אחרים, ואף על פי שבמקרה זה מותר לו להאמין – אסור לו לספר את הדברים לאחרים, וכן אסור לו להפסידו בממון על סמך הדברים הניכרים, ובוודאי שלא להכותו. {ז-ז}

איש ואשתו או קרוביו

אסור לקבל לשון הרע אפילו אם הוא שומע מאנשים הקרובים לו כגון בני ביתו והוריו, וצריך למנוע אפילו את הוריו מלספר בדרך כבוד הראוי להוריו ובלשון רכה, וכן כל השומע מחבירו לשון הרע צריך להוכיחו בלשון רכה, והמוכיח צריך להזהר מאוד שלעולם לא יצא מפיו דבר רע כדי שיקבלו את תוכחתו, וזה שיכול להוכיח ואינו מוכיח עתיד להענש גם על העבירה של אלו שלא הוכיחם, ובעיקר מוטל על כל אדם להוכיח את אנשי ביתו, ואם אינו יודע כיצד להוכיח על פי ההלכה ישאל חכם. {ח-יד}

מפי שני אנשים

אסור לקבל לשון הרע אפילו אם שמע אותה מכמה אנשים כשרים, רק לבית דין יש רשות לקבל כאמת עדות ששמעו מפי שני עדים. {ז-ג}

שמועה מפורסמת בגנות הזולת

גם אם יצא קול בעיר כי חבירו עשה מעשה לא הגון, אין להאמין בכך עד שיתברר הדבר. {ז-ד}

סיפור לשון הרע בלית ברירה

אף על פי שלפעמים עומד האדם בנסיונות קשים מאוד בהם הוא נדרש לדבר לשון הרע, מוטל עליו להתחזק מאוד ולהמנע מכך, ולירא ממי שצווה על כך.

סיפור לשון הרע לצורך פרנסה

אסור לספר לשון הרע אפילו כדי להמנע מהפסד פרנסתו אצל בעלי לשון הרע שמכבדים אנשים רעים כמותם ומזלזלים בשומרי הלשון {א-ו}.

אסור לספר לשון הרע כדי שלא יזלזלו בו בני אדם שאינו ער למתרחש
סביבו, שמוטב לו לאדם להקרא שוטה כל ימיו ואל יהיה רשע שעה אחת
לפני המקום {א-ז}.

סיפור לשון הרע להסיר מעצמו חשד

אסור לאדם הנחשד בחינם בעשיית מעשה שלא עשה, לספר מי עשה את
המעשה בכדי להסיר מעצמו את החשד אם לא נתקיימו כל התנאים של
לשון הרע לתועלת, אבל מותר לו לומר לא אני עשיתי זאת, ואפילו
במקרה שחשודים שני אנשים וכשיאמר כן נראה כאילו הטיל את
האחריות על השני גם כן מותר.

ראוי לאדם בעל נפש שיעשה לפניו משורת הדין ולא ישמיט עצמו מאחריות למעשה
שלא עשה כדי למנוע בושה מחבירו, וכן מסופר בגמרא על כמה תנאים שעשו כן. {י-
יז}

סיפור לשון הרע מתוך לחץ כבוד ואי נעימות

אסור לספר לשון הרע גם כשמפצירים בו {א-ה}.

אסור לספר לשון הרע אפילו לבקשת אביו אימו. {א-ה}.

אסור לספר לשון הרע אפילו לבקשת רבו, אלא אם כן רבו בקשו לספר
מחמת התועלת שבדבר, ואין רבו הידוע כמדקדק בשמירת הלשון צריך
להודיעו מהי התועלת. {א-ה}.

לשון הרע לתועלת

אף על פי שאסור מן התורה לספר ולשמוע לשון הרע, ישנם מקרים בהם התורה לא אסרה לספר ולשמוע לשון הרע משום התועלת שבדבר, וישנם מקרים שהמספר או השומע מקיימים בכך אפילו מצווה.

ישנם מקרים מסויימים בהם מותר לדבר ולשמוע על מידותיו הרעות והמגונות של חבירו, על העבירות שלו בין אדם למקום, ובין אדם לחבירו, וישנם מקרים בהם אסור לספר על אף התועלת שבדבר, ולכל מקרה ומקרה יש את ההלכות הנוגעות אליו, וכל אלו יבוארו אי"ה בפרק זה.

אדם המספר בגנות חבירו לתועלת צריך להסביר לשומע מדוע הוא מספר בגנות חבירו, שלא ילמד ממנו השומע שמותר לספר בגנות הזולת גם ללא תועלת וכו'. {ד-ט} {ד-י}

גם בכל האופנים שמותר לאדם לשמוע את גנות חבירו לתועלת, **אסור לו לקבל את הדברים כאמת**, אבל רשאי לחשוש ולהיזהר במה שנדרש שלא ינזק הוא או אחרים {ו-ב}, וחייב להשאיר את חבירו בחזקת כשרותו, ולהיטיב עימו בכל הטובות שצוותה התורה לשאר אנשים מישראל וכגון להשיב לו אבידה וליתן לו צדקה ולפדותו מהשבוי ולהלוותו), ואין צורך לומר שאסור בתכלית האיסור לעשות איזה מעשה לרעתו או לביישו או לפטור את עצמו מחיובים שחייב לו, כל עוד לא יצא פסק של בית דין בעניין זה, ואפילו לשנוא אותו בלב עבור זה אסור. {ו-י} {ו-יא}.

סיפור לשון הרע לתועלת על מידות ומצוות שבין אדם למקום

מותר לאדם לספר לילדיו ולתלמידיו (ולכל מי שזה יכול להועיל) על מדותיו ומעשיו הרעים של חבירו בעבירות שבין אדם למקום, כדי להרחיקם ממנו שלא ילמדו מדרכו הרעה, ואם לא ראה את הדבר בעצמו אלא שמע מאחרים, מותר לו לחוש ולספר את הדבר, רק צריך לציין בדבריו **ששמע** זאת מאחרים, ואין צורך בתנאים נוספים לשם כך. {ד-במ"ח-מג}

סיפור לשון הרע לתועלת על מצוות בין אדם לחבירו

לשם איזו תועלת מותר לספר לשון הרע במצוות בין אדם לחבירו

ישנם מקרים בהם מותר ומצוה לספר בגנותו של אדם, כגון שגזל את חברו או עשקו או רימהו או ביישו או ציערו, ונודע לו בבירור שלא תקן את העוולה ולא החזיר את הגזילה ולא פייסו, ואפילו אם הניזק לא יודע מזה, ואפילו ראה דבר זה ביחידי, וכן הניזק בעצמו רשאי לספר בכדי להועיל לעצמו. {א-י}

וצריך שסיפור הדברים ישיג אחת משתי מטרות :

א. לעזור לניזק לקבל את הממון והפיוס וכל מה שמגיע לו מהמזיק, וכן כדי למנוע היזק בעתיד, ולתועלת זו מותר לספר את הדברים אפילו שלניזק עדיין לא ידוע על המעשה שעשו נגדו. {א-י}{ו-י}

ב. לגנות את המעשים הרעים כדי להרחיק את הבריות מלעשות מעשים כאלה, במקרה זה אסור לספר את הדברים כל עוד הניזק לא שמע עליהם שבזה יעבור המספר על איסור רכילות. {א-י}{ה-י}

התנאים לסיפור לשון הרע לתועלת במצוות בין אדם לחבירו

גם אם יש תועלת בדבר, בכדי שיהיה מותר לספר לשון הרע לתועלת במצוות בין אדם לחבירו צריך שיתקיימו שבעת התנאים הבאים, ואם לא התקיים אחד התנאים כראוי הרי שזה לשון הרע גמור :

א. שיראה את הדבר בעצמו ולא על ידי שמיעה מאחרים, אלא אם כן התברר לו בוודאות לאחר ששמע שהדבר אמת. {ב-י}

ב. שיהיה ברור לו היטב שהמעשה שנעשה אכן אסור, וגם אין שום צד להתיר אותו, ובזה יש להיזהר מאוד בפרט כאשר הנפגע מן המעשה הוא קרובו של המספר או הוא בעצמו, שבמקרים כאלו מצוי מאוד שאדם ממהר לפסוק שלא כדין שהמעשה אכן אסור, ובמקרים אלו צריך להתאמץ מאוד לכוון לאמת. {ב-י}

ג. שתחילה ינסה בלשון רכה להוכיח את החוטא שיתקן את העוול וייטיב את דרכיו ואם כן אין עוד צורך לספר, ואם יודע מתחילה שהוא לא יקבל את תוכחתו, צריך לספר את המעשה בפני שלושה שיהא ניכר שהוא מספר לתועלת ולא

כדי להתכבד בקלונו בסתר בעוד שבפניו הוא מחניף לו, ואם יודע שלא יקבל את תוכחתו והמספר ידוע לרבים כאיש אמת שאינו מפחד מאיש הוא רשאי לספר את המעשה אפילו שלא בפני שלושה, ואם עושה העבירה הוא אדם אלים והמספר חושש מפניו רשאי הוא שלא להוכיחו ולספר את המעשה אפילו בפני איש יחידי. {י-ב}{י-ח}

ד. **יזהר שלא להגזים בדבריו** ולהגדיל את העוולה יותר ממה שהיא, על ידי סיפור דברים שלא היו, או כל ידי החסרת פרטים שהם לזכותו של עושה המעשה אף על פי שבסך הכל הוא לא נהג כדין, ואם הנפגע מן המעשה הוא קרובו של המספר או הוא בעצמו צריך להזהר מאוד בזה, שהרבה פעמים במקרים כאלה האדם הנוגע בדבר נוטה להגזים בסיפור העוולה או להחסיר פרטים שהם לזכותו של השני. {י-ב}

ה. **שהמספר יכוון לתועלת** שבסיפור ולא כדי להתכבד בקלונו של עושה המעשה ולא מתוך שנאה או תחרות, ואם המספר נגוע גם הוא באותה עבירה אסור לו לספר, שהואיל והוא לא מונע עצמו מאותה עבירה ניכר הדבר שאין כוונתו לשם שמים אלא להתכבד בקלונו של חברו, וכן אסור לספר את המעשה בפני אנשים הנגועים באותה עבירה שבעניהם מעשה זה אינו מגונה ולא תצמח כל תועלת מסיפור הדברים, וצריך לשים לב שמסיפור הדברים אכן תצא תועלת באופן מעשי שהשומעים אכן יכולים להועיל במקרה כזה, שאם לא כן אסור לספר אף על פי שכוונת המספר לטובה. {י-ב}{י-ג}

ו. **אם ניתן להשיג את אותה התועלת** שבסיפור הדברים גם ללא סיפור הדברים, אסור לספרם, וישיג את התועלת בדרך השניה, ואם אפשר להשיג את אותה התועלת שבסיפור על ידי סיפור מקצת העוולה אסור לספר את כולה. {י-ב}

ז. **צריך להיזהר שבסיפור הגנות לא יגרום לעושה המעשה נזק יותר מהמגיע לו** על פי הדין שהיה יוצא אילו העידו עליו בפני בית דין (וראה באור הדבר בחפץ חיים הלכות רכילות כלל ט). {י-ב}

ולכל אלו התנאים צריך שיקול דעת גדול מאוד ואחריות כבדה מאוד, שאם חס ושלום לא נתקיים אחד מהתנאים הרי שבמקום התועלת והכוונה הטובה סיפורו הוא לשון הרע גמור ויתן את הדין על כך, ואדם שיש לו ספק באחד מדברים אלו ישאל חכם הבקי בהלכות שמירת הלשון, וצריך להזהר מאוד בפרט כשהוא כועס ונוטר ורוצה לנקום כאשר המקרה נוגע לו ולקרוביו. {י-ד}{י-טו}

סיפור לשון הרע לתועלת על חבירו שהזיקו

אסור לאדם לספר על חבירו שהזיקו כדי להרחיק אנשים מללכת בדרכיו הרעים, שבוודאי אין כוונתו בזה לשם שמים אלא רק לבזותו בגלל שנגע בממונו ובכבודו, וכן אסור לו לספר על חבירו שנמנע מלהיטיב עמו במצוות כגון צדקה הלוואה והכנסת אורחים אף שהיה ביכולתו. {י-יא} {י-יב}

מותר לאדם שניזק על ידי חבירו לספר את הדבר לתועלת של השבת ממונו וכל מה שמגיע לו מהמזיק, או כדי למנוע אותו מלהזיק לו בעתיד, כגון שמספר לאנשים היכולים להוכיח את הגזלן ולגרום בכך ששייב את הגזילה, וחייב להקפיד שיתקיימו כל שבעת התנאים של לשון הרע לתועלת (במצוות בין אדם לחבירו), שאם לא כן אין לו כל היתר לספר את הדבר. {י-יג}

לשם איזו תועלת מותר לשמוע לשון הרע

אף שאסור לשמוע לשון הרע אפילו מבלי לקבלו, מכל מקום אם יש לשמוע תועלת מעשית בשמיעה לגבי העתיד שלו או של אחרים, הוא רשאי לשמוע את גנות חבירו משום תועלת זו, אם הוא מבין מתחילת הסיפור שעשויה לצמוח לו תועלת מכך.

כגון אדם ששקל בדעתו לעשות שותפות עם פלוני וכעת מספרים לו עליו, ומתחילת הסיפור הוא מבין שרוצים להראותו שפלוני אינו נאמן, במקרה זה מותר לו להמשיך ולשמוע את הסיפור כדי לחוש לזה ולהשמר ממנו ולמנוע את השותפות ולהציל את עצמו בעתיד מהפסד או מריבה עמו, וכן מותר לשמוע דברי גנות על חבירו כדי להשיב גזילה לבעליה, וכן מותר לשמוע על מידות רעות או עבירות של חבירו כדי להתרחק ממנו ומדרכו הרעה,

עצה טובה : בכדי לשמוע דברים של תועלת אך להמנע משמיעה כלשהיא של דברי גנות שאינה לתועלת יש לנהוג באופן הבא : כאשר רואה האדם שמתחילים לספר לו על חבירו והוא מבין שרוצים לספר לו דברי גנות, ישאל את המספר האם בשמיעת הסיפור הזה תהיה לו תועלת מעשית בעתיד או לא, ורק אם הוא מבין מתשובתו

כיצד לברר דבר פרטים על חבירו לתועלת

אדם שיש לו תועלת לברר על מגרעותיו של חבירו כגון שרוצה לעשות איתו שותפות כלשהי בעסקים בממון או בשידוך, מותר לו לשאול עליו אצל אנשים אף על פי שיתכן שיספרו את גנותו, וזה מותר בכדי להמנע בעתיד מנזק או מריבה או חילול השם וכדומה, וצריך להזהר ולשאול רק את הפרטים שיש לו תועלת בהם ולא יותר מכך. {ד-יא}

אדם השואל על חבירו לתועלת צריך לציין בפני הנשאלים את הסיבה שבגללה הוא שואל כדי שיכוונו אף הם לתועלת, שאם הם לא כוונו לתועלת - הרי הוא מכשילם על ידי שאלתו בלשון הרע, ועל כל פנים – אין לו לקבל את דברי הגנות ששמע על חבירו כנכונים, ומותר לו רק לחשוש לדברים שמא הם נכונים ולהמנע מהשותפות הנ"ל. {ד-יא}

אסור לאדם לשאול על חבירו לתועלת אצל שונאיו ומתחריו בעסקים, שאף על פי שמותר לו לברר על חבירו לתועלת כפי שאמרנו, הרי כאשר שואל את שונאיו של חבירו, הם יספרו את גנותו מבלי להתכוון לתועלת שבדבר אלא מתוך שנאתם או תחרותם איתו, ובאופן כזה אפילו אם יספרו דברי אמת, דבריהם נחשבים לשון הרע, ונמצא הוא מכשילם על ידי שאלתו בלשון הרע (בהערה). {ד-יא}

שמיעת לשון הרע כדי להכחישו

אף שאסור לשמוע לשון הרע אפילו מבלי לקבלו, מצוה לשמוע בגנות חבירו כאשר הוא משער שעל ידי שמיעת העניין בשלימותו יוכל להוכיח למספר או לשאר השומעים שאין פרטי המעשה כמו שסיפר, או שניתן לדון לכף זכות את עושה המעשה, וצריך להזהר מאוד שלא להאמין בדברים, שאם לא כן יצא שכרו בהפסדו. {ו-ד}

שמיעת לשון הרע כדי להרגיע את המספר

אף שאסור לשמוע לשון הרע אפילו מבלי לקבלו, מצוה לשמוע בגנות חבירו, אם המספר מספר מתוך רוגז מה שזה עשה כנגדו, והוא מכיר את המספר ומשער שעל ידי זה שישמע את המעשה מבלי לקבלו יוכל להשקיט את רוגזו של המספר ולמנוע ממנו לספר לאנשים אחרים שיתכן שיקבלו את דבריו, וצריך להזהר מאוד שלא להאמין בעצמו בדברים, שאם לא כן יצא שכרו בהפסדו. {ו-ד}

לשון הרע על מנת שיוכיחו את חבירו

אסור לספר לשון הרע על מנת שהשומע יוכיח את זה שמסופר עליו אפילו אם השומע נמנה על קרוביו של האיש, שתחילה חייב אדם להוכיח את חבירו על רעתו בינו לבין עצמו ולא לרוץ ולספר בגנותו.

ואם הוכיחו וזה לא עזר או שיודע מראש שתוכחתו לא תועיל ואילו התוכחה של זה השומע יכולה להועיל, הוא רשאי לספר לו כדי שיוכיחו. {ח-יא}

וכן אם חושש מחבירו שהוא איש אלים ויכול להזיקו, אין הוא צריך להוכיחו בעצמו, והוא רשאי לספר למי שאינו חושש מפניו כדי שיוכיחו.

וכן אם ראה לץ שאינו מקבל תוכחה חוטא במתכוון בעבירה הידועה לכל אפילו בפעם הראשונה שחטא, מותר לספר לאנשים שיש להם השפעה עליו (כגון קרוביו או רבו). {ד-ד}

כיצד עושים תשובה על עבירות לשון הרע

תשובה על סיפור לשון הרע שלא האמינו לו

הבא לעשות תשובה על עוון לשון הרע - אם השומעים לא האמינו לדבריו ולא נתגנה חבירו על ידי זה כלל בעניהם - נשאר לו לעשות תשובה על עוון בין אדם למקום, הוא צריך להתחרט על שעבר על רצון השם שאסר לדבר

לשון הרע, ויתוודה על זה ויקבל על עצמו בלב שלם לא לחזור על עוונו.
{ד-יב}

ויש לדעת שאדם שאינו לומד בקביעות הלכות לשון הרע, חייב לקבל על עצמו לימוד זה כראוי, שאם לא כן ודאי שיכשל בעל כרחו שוב.

תשובה על סיפור לשון הרע שהאמינו לו

הבא לעשות תשובה על עוון לשון הרע – אם השומעים האמינו לדבריו וחבירו נתגנה בעיני השומעים או שנגרם לו צער או נזק בגופו או בממונו, במקרה זה צריך קודם כל לנסות להוציא מלב השומעים את אשר ספר באיזה אופן שיהיה.

אבל אם יש לו ספק אם הצליח בכך או שהשומעים כבר העבירו את הדברים לאחרים, חייב לספר לחבירו את אשר סיפר עליו, ואחר כך לבקש ממנו מחילה עד שירצה את חבירו, ואחר שמחל לו חבירו צריך לעשות תשובה על עבירה בין אדם למקום היינו חרטה ווידוי וקבלה לעתיד כפי שאמרנו. {ד-יב}

ומזה נוכל להבין כמה אדם צריך להיזהר מלספר לשון הרע, כי הוא חייב לעשות כמו שאמרנו לגבי כל אחד ואחד מאלו שדבר עליהם לשון הרע, וודאי לא יזכור את כולם.

וחמור מאוד עוונם של האנשים המדברים בגנות משפחה שלימה או עיר שלימה או עדה שלימה או קבוצת יהודים כלשהיא – שצריך ללכת אל כל אחד ואחד מהם ולפרט את חטאו ולבקש ממנו שימחל לו, ועל זה אין לו כפרה עולמית עד שלא ימחלו לו, וזה ברוב המקרים כלל לא אפשרי.

ועוד שבמקרים רבים הפוגע בחבירו מתבייש לספר לו מה שדבר כנגדו, וזה דורש מאמץ נפשי גדול מאוד, ובמקרה כזה ראוי מאוד להתייעץ בחכם כיצד יעשה את הדבר בלי להתבייש הרבה.

וראוי לכל מי שנכשל בעוון זה - כדי לתקן קצת את אשר קלקל - להפיץ ולפרסם את נושא שמירת הלשון, בכל דרך אפשרית, על ידי פתיחת שעורים ופירסום שעורים דיסקים וספרים העוסקים בנושא זה.

כיצד ירצה את חבירו

הפוגע בחבירו צריך לרצותו (לפייסו) לפי גודל הפגיעה, הוא חייב לבקש את סליחתו בלב נשבר, להודות בטעותו, ולשלם את נזקו.

ישנם מקרים רבים שחבירו אינו רוצה למחול כלל או שאינו מוחל בלב שלם, ובפרט כאשר גדול היה מספר השומעים של הלשון הרע, או ביזיונו, או נזקו.

במקרים כאלה יש להמתין לשעת כושר לאחר שיעבור זמן וחבירו ירגע מעט, ואז לחזור ולרצותו בדברים, לקנות לו מתנה מכובדת או פיצוי כספי נאות.

לפעמים יועיל לשלוח לו משלוח מנות מכובד בפורים, וכן לפייסו בערב יום הכיפורים.

במקרים קשים יוכל להעזר באנשים נוספים אותם הנפגע אוהב ומכבד, ואלו ירככו את ליבו ויכשירו את הקרקע, ואז ישוב וירצהו, וכדאי מאוד להתייעץ בחכם כיצד ראוי לרצות את חבירו.

צריך האדם להזהר של לחסוך מאמצים וממון בלרצות את חבירו, שאם חסך בזה וחבירו עדיין מקפיד עליו בליבו (אפילו שאומר שמחל לו), אין זה נקרא ריצוי כלל, ותפילותיו ותשובתו אינן מתקבלות למעלה עד שחבירו לא ימחל לו בלב שלם!

תשובה על קבלת לשון הרע

מי שעבר ושמע לשון הרע והאמין בו בליבו, תיקונו שיוציא הדברים מליבו ולא יאמין בהם, ויקבל על עצמו לא לקבל יותר לשון הרע על אדם מישראל, ויתוודה על כך, ובזה יתקן את העבירות שעבר על מצוות עשה ולא תעשה בקבלת לשון הרע, וכל זה אם עדיין לא ספר לאחרים. {ו-יב}

כיצד להתחזק בשמירת הלשון

הרגלים טובים מתחילים מגיל צעיר - חייב אדם לגעור אפילו בילדיו הקטנים על דבור לשון הרע ולהפרישם מזה כדי להרגילם להתרחק מהמידה הרעה הזאת, שאם לא כן כשיגדלו יקשה עליהם מאוד לפרוש מכך. {ט-ה}

לימוד ושינון תמידי - צריך אדם לחזור ולשנן בכל עת את כל הלכות לשון הרע, עד שיהיו שגורים בפיו ויוכל בקלות לדעת כיצד לנהוג בכל מצב ומצב, ורבים מעם ישראל הקדוש קבלו על עצמם בהוראת כל גדולי הדור שליט"א ללמוד בכל יום לפחות שתי הלכות לשון הרע.

כף זכות ואהבת ישראל – חייב כל אדם ללמוד הלכות כף זכות ולהתחזק מאוד בלדון לכף זכות כל יהודי וכן באהבת ישראל, משום שבהרבה מקרים היה נמנע הלשון הרע אם היה אוהב יותר את חברו כפי שמצווה התורה, וצריך להזהר לא למהר לקבוע דעה רעה על מעשה חברו, שהרי לכל אדם קורה לפעמים שעושה דברים המפריעים לשני, ולכן אף על פי שכל אחד צריך להזהר לא להפריע לשני, על השני מוטל לסבול ולקבל באהבה את סגנונו של חברו אף שאינו כמותו, והדן את חברו לכף זכות המקום ידינהו לכף זכות.

אל תמנע לעצמך את הברכה – צריך האדם לזכור תמיד שאין כלי מחזיק ברכה אלא השלום, ואם חס ושלום אין שלום בנינו אין ברכות השם יכולות לחול עלינו.

אל תמנע את הגאולה - צריך האדם לזכור תמיד שהשלום בנינו יקרב את גאולתינו וכל זה מתחיל בשמירת לשוננו.

תם ונשלם חלק ראשון מספר החפץ חיים

רכילות

הלכות

מהי רכילות

רכילות פירושה לספר לאדם על מעשה שעשה פלוני אם סיפור הדבר יעורר אצלו קפידא כעס שנאה או מחלוקת בגלל שהמעשה קשור אליו או אל קרוביו או אל ממונו (כגון סחורה שרוצה למכור) באיזה אופן. {א-א,ב,יא}

רכילות אסורה גם על אמת וגם על שקר, והמספר רכילות שקר עונו חמור הרבה יותר. {א-ד}

אסור לספר רכילות בפני אדם יחיד וכן בפני רבים. {ב-א}

כשם שאסור לספר רכילות כן אסור לשמוע ולקבל רכילות, וגם המספר וגם השומע וגם המקבל עוברים בכך על כמה וכמה איסורי תורה בכל מילה, וראה פירוט איסורי התורה בפתיחה. {ה-א}

ישנם אופנים שיש תועלת מעשית בסיפור ובשמיעת הרכילות אותם נסביר בס"ד בפרק רכילות לתועלת.

אופני סיפור רכילות

כאשר אין שום גנות בסיפור ובמספר

אסור לספר רכילות אם מעורר בכך קפידא או כעס של חבירו, גם אם המספר כוונתו לטובה וגם המעשה הוא מעשה טוב והסיפור כולו אמת, ואפילו אם השומע מודה שכך ראוי לעשות. {א-ג}

כאשר כבר קיימת שנאה

אסור לספר רכילות אפילו אם כבר קיימת שנאה בין השומע לבין עושה המעשה, שכאשר מלבה את השנאה ואש המחלוקת עובר גם כן על איסור רכילות, וגורם גם להחזיק במחלוקת.

להזכיר לחבירו עוול שעשו לו

אסור להזכיר לחבירו עוול שעשו לו בעבר אף על פי שיודע עליו, וגם זה בכלל רכילות שמעורר מחדש את כעסו. {א-י}

אסור לפרש לחבירו מעשה שחבירו כבר יודע עליו באופן שהדבר יעורר קפידא כעס שנאה או מחלוקת, שהרבה פעמים קורה שפרטי המעשה ידועים לו אבל לא נתן דעתו עליהם ולא התבונן בצד הגנות שבהם, ולכן זה שגורם לו להתבונן בהם עובר על איסור רכילות. {ד-א}

רכילות ברמז ובכתב

אסור לספר רכילות אפילו ברמז בלי לאמר את הדברים במפורש, וכן אסור לכתוב דברי רכילות, ואפילו אם לא מגלה לו את שמו של עושה המעשה – אם עתיד להודיע לו שמו של עושה המעשה או שהוא מבין זאת מתוך דבריו הרי גם בכך יעבור המספר על איסור רכילות. {א-ט} {א-יא}

אסור להזכיר לאדם מעשה רע שעשה לו חבירו בעבר אפילו ברמז בלי לציין את שמו ובלי לציין את המעשה, שבכל אופן שעלול לגרום שחבירו יזכר במעשה הרי הוא עובר על איסור רכילות, וזה נקרא רכילות דרך רמאות. {א-י}

אסור להזכיר לחבירו או לעורר את חבירו לחשוב אפילו על מעשה שהוא כבר יודע ממנו, אם כתוצאה מכך יגרום מחדש קפידא כעס שנאה או מחלוקת, ואפילו בדרך רמז אסור להזכיר לו. {ד-א}

בפני מי אסור לספר רכילות

אסור לספר רכילות לשום אדם אפילו אם המעשה שנעשה לא קשור אליו, כי בסופו של דבר יגיע הסיפור גם לזה שהמעשה קשור אליו (ואפילו אם יזהיר את השומע לא להעביר את הדברים, והוא ישמע בקולו, בכל זאת יעבור על איסור לשון הרע אם יש גנות בדברים). {ג-ג}

כל שכן שאסור לספר את המעשה לקרוביו של האיש אליו נוגע הדבר, שהואיל והוא יקר וחשוב בעניהם הרי הם מקפידים על ענייניו וטובתו כמותו, והמספר להם עובר על איסור רכילות מיד גם בלי שהדבר יגיע לאוזניו. {ג-ג}

אסור לספר רכילות לא בפני יחיד ולא בפני רבים (וכן אבק רכילות) {ב-א} {ב-ב}

אסור לספר לאביו ואמו ולשאר קרוביו רכילות ששמע עליהם אפילו מחמת שצר לו מאוד על כבודם. {ז-א}

סיפור רכילות למי שכבר שמע אותה

אסור לספר רכילות אף על פי שכבר קדמו חבירו וסיפר את אותה רכילות, שדבר שנשמע מפי שנים מתקבל אצל השומע יותר ועושה אצלו רושם חזק יותר. {ד-ב}

רכילות מפורסמת ורכילות שעתידה להתפרסם

אסור לספר רכילות אפילו אם הדברים כבר סופרו בפני שלושה אנשים, שאף על פי שבדרך כלל דברים שסופרו בפני שלושה דרכם להתפרסם ברבים, בכל זאת אסור לספרם כשם שאסור לחזור ולספר רכילות מפורסמת. {ב-ג} {ו-ד}

כל מי שמוסיף ומספר רכילות מפורסמת עובר גם הוא על איסור רכילות. {ב-ג} {ו-ד}

רכילות מאחורי גבו ובפניו

אסור לספר רכילות אפילו אם הכל אמת, גם בפניו וגם מאחורי גבו של זה שמספר עליו, ואפילו אם אומר בפניו ממש **אתה עשית לו כך וכך** והוא אינו מכחיש, שיתכן שבאמת אין הדברים נכונים אלא שהחליט לא לענות כי חשב שלא יקבלו את דבריו או לא רצה להכנס למריבה וכו'. {ג-א}

רכילות בכל דבר שאדם מקפיד

כפי שכבר אמרנו בהקדמה, רכילות אסורה בכל אופן שגורם לאדם להקפיד על מה שנאמר או נעשה בדברים הנוגעים אליו, ולכן אסור לספר

לחבירו שפלוני גינה את סחורתו, או כל דבר אחר השייך לו, שאף על פי שלא דבר עליו, מכל מקום מקפיד ומתרעם על כך, וזו רכילות גמורה. {א-יא}

אסור לספר לשותף ששותפו רצה להסתלק מן השותפות, וכן לספר על חתן או כלה שרצו לבטל את השידוך, וכן רב שרצה לעבור לעיר אחרת ולא עלה בידו, וכל כיוצא בזה. {ב-ד}

רכילות גורת רכילות

אסור לאדם ששמע מחבירו שמישהו סיפר עליו, ללכת ולומר לו מדוע סיפרת עלי כך, שאם הוא יבין מתוך הדברים מי הוא זה שריכל עליו יעבור גם המספר השני איסור רכילות. {ג-ב}

אסור להלשין על חבירו אפילו שיש לו דברים הניכרים שחבירו הלשין עליו, אבל מותר להלשין על חבירו אם בכך יצליח למנוע את חבירו להלשין עליו בשנית, וודאי שאסור להלשין על חבירו על סמך סיפורם של אנשים. {ו-י}

אבק רכילות

אסור לספר לחבירו שמישהו רמז עליו דברים המשתמעים לשני פנים (שניתן לפרשם כדברים שאין בהם גנות או כדברי גנות), אם עלול הסיפור להתפרש אצל חבירו לרעה ולעורר אצלו קפידא כעס שנאה או להביא למחלוקת. {ח-א}

אסור לשבח את חבירו אם על ידי כך יגרמו קפידא כעס וכדומה על ידי השומע, כגון המשבח אישה בפני בעלה שהיא מרבה בנתינת צדקה ובעלה עלול להקפיד עליה שהיא מפזרת את ממונו, וכן על שותף בפני שותפו, וזה אסור משום אבק רכילות. {ח-ב}

המבקש מחבירו דבר כלשהו וחבירו מסרב למלא את בקשתו, אסור לו לומר לו: מדוע אתה מסרב לי, הרי פלוני סיפר לי שבשבילו אתה הסכמת לעשות כן, שבזה מעורר עליו תרעומת שגילה את הדברים וכעת אינו יכול לסרב לאנשים באותו ענין, וזה אסור משום אבק רכילות. {ח-ג}

אסור לספר לחבירו דבר שמישהו אמר עליו אף על פי שאינו גנות, אם דרך בני האדם להקפיד על זה כשאומרים דבר זה בפניהם, כגון לספר לאדם שאמרו עליו שהוא זקן, וזה אסור משום אבק רכילות. {ח-ד}

אסור לספר סוד שגילה לו חברו בדרך סתר, וסוד פירושו - כל דבר שפירסומו יכול לגרום למישהו נזק או צער כלשהו {ח-ה}.

רכילות בלית ברירה

סיפור רכילות מתוך לחץ, כבוד, ואי נעימות

אסור לספר רכילות גם אם הפצירו בו חברו או הוריו או אפילו רבו, וחייב לסרב להוריו או לרבו בדרך ארץ מבלי לפגוע בכבודם שהרי חייב לכבדם, אבל אסור לו לשמוע בקולם ולעשות דבר האסור מהתורה או מדרבנן, אלא אם כן הסבירו לו שזה לתועלת. ואם אביו ואימו אינם בקיאים בהלכות לשון הרע: אף על פי שאומרים לו שזה לתועלת – יתחמק מהם בחכמה. {א-ה}

כאשר חברו שואלו מה אמר פלוני עלי וסיפור המעשה נחשב רכילות, אם ישיבו איני רוצה להשיבך על כך, יבין חברו שהמספר מסתיר איזה דבר ויתעורר כעסו אף על פי שלא ספר לו, ולכן ינהג באופן הבא: אם יכול להשיב באיזה שהוא אופן בלי להוציא שקר מפיו וגם לא יעבור על איסור רכילות יעשה כן, ואם הוא יודע שתשובה זו לא תתקבל אצל חברו רשאי לומר שקר גמור מפני השלום, אבל להשבע לשקר אסור לו בשום אופן, ובדרך כלל אפשר להשתמט מחבירו כגון להודיעו שאינו נשבע אפילו על אמת. {א-ח}

סיפור רכילות להסיר מעצמו חשד

אסור לאדם הנחשד לחינם במעשה שלא עשה ושאלוהו מי עשה את המעשה, לגלות את שמו של עושה המעשה, רק רשאי לומר "לא אני עשיתי זאת", ואפילו במקרה שחשודים שני אנשים וכשיאמר כן נראה כאילו הטיל את האחריות על השני גם כן מותר, וכל זה אם לא התקיימו כל התנאים של רכילות לתועלת, אבל אם התקיימו התנאים מותר לו

לספר (וחייב לעשות כן אפילו אם לא נשאל על ידי חברו כדי לעזור לחבירו להציל את ממונו)
{ט-יד}

וראוי לאדם בעל נפש שיעשה לפניו משורת הדין ולא ישמיט עצמו מאחריות
למעשה שלא עשה, כדי למנוע בושה מחבירו, וכן מסופר בגמרא על כמה תנאים
שעשו כן. {הלכות לשון הרע יז}

סיפור רכילות כדי להמנע מהפסד כספי

אסור לספר רכילות אפילו אם ההמנעות מלספר תגרום לו בושה או
הפסד גדול בממונו ובפרנסתו, כגון אם חושדים בו שהוא משתף פעולה
לרעה עם אותו אחד שרוצים שיספר עליו, ויפטרו אותו בשל כך מעבודתו,
בכל זאת אסור לספר. {א-ו} {א-ז}

שמיעת וקבלת רכילות

אסור לשמוע רכילות, והשומע שמתחילים לספר לו דברי רכילות צריך
להוכיח את המספר ולהפסיק את הסיפור ואם אי אפשר לו להפסיקו
צריך לעזוב את המקום.

אסור לקבל (להאמין) לדברי רכילות שכך וכך עשה פלוני או דיבר עליו. {ה-
א}

אם יש תועלת בשמיעת הרכילות ראה מה שכתבנו בפרק רכילות
לתועלת.

לדון לכף זכות.

גם כאשר נתברר לאדם שרכילות שסיפרו לו על חבירו היא נכונה ללא ספק, חייב על כל פנים לדונו לכף זכות אם אפשר, ואם אפשר היה לדונו לכף זכות ולא עשה כן עבר בכך על איסור קבלת רכילות. {ה-ו}

כיצד דנים לכף זכות:

אם חבירו ירא אלהים צריך לדונו לכף זכות אפילו אם המעשה נראה לו נוטה יותר לכף חובה. {הלכות לשון הרע ג-ז}

אם חבירו הוא בינוני אשר נזהר מן החטא ולפעמים נכשל בו, והמעשה נראה לו שקול - שניתן לפרש המעשה לזכות או לחובה באותה מידה, צריך לדון את חבירו לכף זכות. {הלכות לשון הרע ג-ז}

ואם חבירו בינוני אשר נזהר מן החטא ולפעמים נכשל בו, והמעשה נראה לו נוטה יותר לכף חובה נכון מאוד שיהיה אצלו הדבר כספק ולא יכריעהו לחובתו של חבירו. {הלכות לשון הרע ג-ח}

לקבלת עצות מעשיות כיצד לדון לכף זכות עיין בפרק [מדריך מעשי - כיצד לדון לכף זכות](#)

הדן את חבירו לכף זכות המקום ידינהו לכף זכות

רכילות מפורסמת

אסור לקבל רכילות אפילו שסיפרו אותה בפרסום בפני כמה אנשים, וכן אם שמע את הדברים משני אנשים או שיצא קול (שמועה) בעיר שכך הוא עשה לו, וכן אם סיפרו את הרכילות בפניו של זה שעליו נאמרו הדברים והוא אינו מכחיש וכן אפילו אם המספרים עשו מריבה עמו לאמר "מדוע ככה עשית לו". {ו-א} {ו-ב} {ו-ג} {ו-ד}

על מי מותר ועל מי אסור לספר רכילות

אסור לספר רכילות על אף יהודי ואין חילוק בזה בין איש לאישה גדול או קטן קרוב או רחוק, עם הארץ, או תלמיד חכם, {א-ז} ונפרט כאן כמה מקרים שיש בהם מקום לטעות או שיש בהם חומרה יתירה.

סיפור רכילות על קטן

אסור לספר רכילות על קטן, ויש אנשים הנכשלים בזה שמספרים להורה של ילד כיצד ילד אחר הכה אותו, ואלו מגיבים באופנים אסורים, או שמכים את הנער, או שנעשית מחלוקת גדולה בין הורי הילדים.

סיפור רכילות על עם הארץ

אסור לספר רכילות על עם הארץ. {א-ב}

סיפור רכילות על תלמיד חכם

המספר רכילות על תלמיד חכם גדול עונו מאוד שברוב המקרים רכילות על תלמיד חכם היא שקר כי תלמיד חכם לא עושה רעה לחבירו שלא כדיון, ועוד שהוא גורם שיתרחקו מהתלמיד חכם וזה הפך מה שהתורה ציוותה להיתדבק בתלמידי חכמים, ועוד שהשומע אינו מתרגש כל כך כשהוא שומע שעם הארץ עשה כנגדו אבל כששומע שתלמיד חכם עשה כנגדו זה מעורר שנאה גדולה בליבו. {א-ז} {א-ב}

סיפור רכילות על קרובים

אסור לספר רכילות על קרובים אף על פי שבדרך כלל אינם מקפידים עליו. {א-ז}

ממי אסור לשמוע רכילות

אסור לשמוע (וכל שכן לקבל) רכילות משום אדם, וצריך להזהר מאוד לא לשמוע דברי רכילות מאשתו שבזה שמסביר לה פנים ושומע (אפילו בלי לקבל) גורם לה תמיד לספר לו, וראוי לבעל להוכיח את אשתו בשפה רכה כשמספרת לו רכילות. {ז-ה}, ונפרט כאן כמה מקרים שיש בהם מקום לטעות.

אדם הנאמן לו כבי תרי - כשני עדים

אסור לקבל רכילות אפילו מאדם הנאמן לו כשני עדים המעידים בבית דין (שבימינו, כתב החפץ חיים שאין דין זה נוהג), ולכן אסור להאמין לרכילות ששמע מאישתו או הוריו או שאר קרוביו, אבל אם יש לו בזה תועלת לעתיד מותר לו לחוש ולהיזהר שלא יזיק אותו מבלי לקבל את הדברים כאמת. {ו-ה} {ו-ו} {ו-ז}

המסיח לפי תומו

אסור לקבל רכילות אפילו ממסיח לפי תומו – הכוונה שאסור לקבל רכילות אפילו מאדם שבתוך דבריו בלא כוונה רעה משתמע דבר רע שעשה לו חבירו כבדרך אגב, וניכר הדבר שלא השמיע את הגנות בעורמה בדרך רמז, וכן שאינו משקר בדבריו. {ו-ח}

דברים הניכרים

אסור לקבל רכילות גם כאשר יש עליו דברים הניכרים שהוא אמת.

אבל אם התקיימו התנאים הבאים:

א. אין שום אפשרות לדונו לכף זכות.

ב. הדברים נכרים ממש וקשורים ישירות לסיפור וניכר מהם שהסיפור אמת.

ג. השומע רואה את הדברים הניכרים בעצמו ולא שומעם מאחרים.

ד. יש לשומע תועלת לעתיד בשמיעת הדברים.

מותר לו לשמוע ולהאמין שהדברים אמת אבל אסור לו לספר את הדברים לאחרים,

וכן אסור לו להפסידו בממון על סמך הדברים הניכרים, ובוודאי שלא להכותו. {ו-ט}

למי אסור לספר רכילות

אסור לספר רכילות לשום אדם, ונפרט כאן כמה מקרים שיש בהם מקום לטעות.

סיפור רכילות לקרובים

אסור לספר רכילות לקרובים (שכלפיהם מכוונים דברי הרכילות) אף על פי שמאוד צר לו על כבודם שנפגע כגון שדברו על אביו או אימו. {ז-א}

סיפור רכילות לקרובי האדם שעליו מדובר

אסור לספר רכילות לקרובי האדם שהדברים נוגעים אליו, כגון לאשתו וילדיו, שהדבר רע וצר מאוד בעיניהם ולכן הדבר נוגע גם אליהם, וזה בדיוק כאילו סיפר לו ממש, וזה מלבד שאסור לספר דברי רכילות גם לאדם שהדברים לא נוגעים אליו (שבסופו של דבר הדברים יגיעו גם אליו - כפי שכבר כתבנו). {ז-ג}

סיפור רכילות לנכרי

חמור מאוד לספר רכילות על ישראל או על סחורתו בפני נכרי, שזה ממהר להאמין בדברים ולגרום לו נזק וצער. {ז-ד}

לתועלת

רכילות

קבלת רכילות לתועלת

אסור לשמוע רכילות אפילו בלי להאמין, ומותר לו לשמוע אך ורק אם נראה לו מתחילת הדברים שתהיה לו תועלת מעשית לעתיד בשמיעת הדברים כגון להישמר מחבירו שרוצה להזיקו, או לעזור לאדם אחר, ואף במקרה זה שמותר לו לשמוע **אסור לו להאמין** בשום אופן שהדברים נכונים אלא **רק לחשוש ולהיזהר** מאותו פלוני, **אבל חייב להשאיר את חבירו בחזקת כשרותו**, ולהיטיב עימו בכל הטובות שצוותה התורה לשאר אנשים מישראל כגון להשיב לו אבידה וליתן לו צדקה ולפדותו מהשבי, ואין צורך לומר שאסור בתכלית האיסור לעשות איזה מעשה לרעתו או לביישו או לפטור את עצמו מחיובים שחייב לו, כל עוד לא יצא פסק של בית דין בעניין זה, ואפילו לשנוא אותו בלב עבור זה אסור. {ה-ב}

עצה טובה: בכדי לשמוע דברי רכילות שיש בהם תועלת אך להמנע משמיעה כלשהיא של רכילות שאינה לתועלת יש לנהוג באופן הבא: כאשר רואה האדם שמתחילים לספר לו על חבירו והוא מבין שרוצים לספר לו דברי גנות, ישאל את המספר האם בשמיעת הסיפור הזה תהיה לו תועלת מעשית בעתיד או לא, ורק אם הוא מבין מתשובתו שאכן בשמיעת הסיפור יש תועלת מותר לו לשמוע בכדי להזהר מבלי להאמין כפי שכבר כתבנו {הלכות לשון הרע ו-ג}

כיצד לברר על חבירו לתועלת

אדם הרואה בחבירו דברים הניכרים שהוא רוצה להזיקו בגופו או בממונו מותר לו לשאול אנשים עליו כדי לדעת כיצד להישמר ממנו, ודבר זה מותר אף אל פי שבדבריו יכול לגרום שיספרו עליו דברי גנות, וצריך לציין בפני הנשאלים שהדבר דרוש לו לתועלת. {ה-ג}

חמור מאוד הדבר שאדם מפציר בחבירו לספר לו מה אמרו עליו או מה עשו בעניינים הנוגעים אליו כאשר אין תועלת בדבר, שמזה יוצאים קילקולים ועבירות רבות שקצרה היריעה מהכילם ! {ה-ה}

סיפור רכילות כדי לגנות את המעשים

הרוצה לספר בגנות חבירו כדי להזהיר אחרים שלא ללמוד ממעשיו הרעים שעשה לזולתו, אסור לו לעשות כן כל עוד הניזק אינו יודע מכך, ואם מספר לפני שהניזק יודע עובר בכך על איסור רכילות.

סיפור רכילות לשם תוכחה

השומע את ראובן מספר לשון הרע על שמעון – צריך להוכיחו בלשון רכה, ואם אינו יכול להוכיחו בעצמו מותר לו לספר את הדבר לחבירו כדי שיוכיחו אף על פי ששמעון עדיין לא יודע מהדבר. ואף שלתועלת אחרת אסור לספר את הדבר לפני ששמעון עצמו יודע (ואם יספר עובר על איסור רכילות), מכל מקום כאן יש תועלת לשמעון עצמו שיוכיחו את ראובן וישתוק, ולכן מותר לספר. {ג-ד} {הלכות לשון הרע כלל י סעיף ו}

אזהרת אנשים מלשון הרע

השומע את ראובן מספר לשון הרע על שמעון ואי אפשר לו ולאחרים להספיק ולהוכיחו לפני שימשיך לספר, מותר לו להזהיר אחרים מלהאמין לדברי הלשון הרע של ראובן אף על פי ששמעון עדיין לא יודע מהדבר, ואף שלתועלת אחרת אסור לספר את הדבר לפני ששמעון עצמו יודע (ואם יספר עובר על איסור רכילות), מכל מקום כאן יש תועלת לשמעון עצמו

שהשומע יזהיר אנשים מראש ובזה ימנע אותם מלקבל את הלשון הרע עליו, ולכן מותר להזהירם. {הלכות לשון הרע כלל י סעיף ו}

הרוצה להציל את חברו משותפות מזיקה

הרואה שחבירו רוצה לעשות שותפות עם מישהו שלדעתו עתיד לגרום לו נזק או לצער צריך לספר לו על כך ולהזהירו, אפילו אם לא שאל אותו, ולשם כך צריך שיתקיימו התנאים הבאים:

א. שיהיה ברור לו היטב שאכן יכולה לצאת רעה מהשותפות, כפי שיוסבר בסעיף הבא.

ב. יזהר שלא להגזים בדבריו, ולא יתאר את העניין רע יותר ממה שהוא באמת.

ג. שהמספר יכוון לתועלת שבסיפור ולא מצד שנאה, וצריך לשים לב שמסיפור הדברים אכן תצא תועלת באופן מעשי – שיודע שחבירו ישמע בקולו, ומצוי לפעמים שהשומע, על אף ששמע את הדברים, עושה עסק אם אותו אדם שהוזהר מפניו, וכאשר ירגיזו שותפו יאמר לו: **אכן צדק פלוני שאמר עליך שלא כדאי להשתתף איתך** – ובאופן זה בוודאי שאסור להזהירו מפני רעת חברו, וכל זה מותר לספר דווקא אם השותפות עדיין לא יצאה לפועל.

ד. אם ניתן להציל את חברו מהשותפות המזיקה בדרך אחרת מבלי לדבר דברי גנות, אסור לספרם וחייב להשיג את התועלת בדרך האחרת.

ה. צריך להיזהר שבסיפור הגנות לא תגרם רעה ממש לזה שמספר עליו, למעט מניעת השותפות שמותר לספר בכדי למנוע את השותפות המזיקה הזאת (לפני שיצאה לפועל).

{ט-א} {ט-ב} {ט-ה} {ט-ח}

הרואה לאחר מעשה שחבירו כבר עשה שותפות עם מישהו שעלול לגרום לו נזק בשותפות זו, ורוצה להזהירו שיפקח את עיניו שלא יוזק, רשאי להזהירו אם נתקיימו חמשת התנאים שמנינו, וגם יודע שחבירו לא יבטל את השותפות שלא כדין (התנאי החמישי משתנה - שלאחר שיצאה השותפות לפועל כבר

מהי שותפות מזיקה

הואיל ובתנאים מסויימים (שתוארו בסעיף הקודם) מותר להזהיר את חברו שלא לעשות שותפות העלולה לגרום לו נזק, נפרט כאן מי הם המיועדים לשותפות, שהשותפות עמם מוגדרת כמזיקה, ומי הם אלה שהשותפות עימם לא מוגדרת כמזיקה ואסור בשום אופן להזהיר מפניה:

שותפות שאסור להזהיר שהיא מזיקה:

עני - אסור להזהיר את חברו השוקל לעשות שותפות עם איש עני ואינו יודע על עוניו מהשותפות עימו. {ט-ציור שני-א}

על חתן שאינו חכם בתורה - אסור להזהיר את הצד השני, שאת זה מוטל עליהם לברר על ידי שיוליכו אותו אצל בעלי תורה שיבחנו את חכמתו וידיעותיו, ואותם בעלי תורה צריכים לומר את דעתם האמיתית על החתן הואיל ודבר זה נעשה בהסכמת שני הצדדים. {ט-ציור שלישי-ו}

על החתן המיועד שהוא איש תם - שאינו חריף כל כך להבין ערמומיות של בני אדם ורמאותם, או שאינו רוצה להתלוצץ כשאר הבחורים בני גילו, שעניין זה אין בו ממש והוא כלל לא דבר רע, אולם גורם בהרבה מקרים שלא ירצו להשתדך עמו. {ט-ציור שלישי-ה}

שותפות שמותר בתנאים מסויימים להזהיר מפניה:

אדם הידוע כרמאי - או שידוע שמתכנן לרמות את שותפו לעתיד. {ט-א}

אדם שאינו חושש לממון אחרים - מפני טבעו הרע. {ט-ציור שני-א}

חתן בעל חסרונות - חתן שיש לו חסרונות עצומים כגון שיש לו חולי פנימי שאינו גלוי כלפי חוץ, ועל זה מותר להזהיר את הצד השני אך ורק קודם השידוך (לפני שסיכמו סופית שיתחתנו זה עם זה), וכן מותר להזהיר את החתן מפני כלה כזאת. {ט-ציור שלישי-ו}

בית המחותן הוא בית פריצות - הואיל וזו סיבה גדולה להפסיד את התכלית הנרצה {ט-ציור שלישי-ו, יא}, וצריך להזהיר מזה גם לאחר גמר השידוך, ובימינו ראוי לשאול חכם לפני שמחליט לעשות כן.

חתן אפיקורס - וכן כלה אפיקורסית, ועל זה **חובה להזהיר** אפילו לאחר גמר השידוך כדי שיבטלו את השידוך. {ט-ציור שלישי-ו, יא}

לפני השידוך כשאחד הצדדים רוצה לרמות את הצד השני - וזה דווקא כשבטוח שהוא ירמהו כגון שמכיר את טבעו הרע או שמע במפורש שהוא רוצה לרמותו, או שמשום עניותו אין הוא יכול לעמוד בהתחייבויות כספיות כאלה, וכן יודע שהצד השני לא היה מתרצה לכזה שידוך ואכן כתוצאה מדבריו יבטל את העניין, (שאל"כ אין בדבריו תועלת) וכן שהצד השני אינו מרמה בכלום {ט-ציור שלישי-ח}, אבל לאחר השידוך אסור לספר לחתן דבר זה כדי להזהירו שישמור עצמו מהרמאות, אלא אם כן מכירו שהוא ירא שמים ויודע שלא יבטל את השידוך בשל כך וינהג בכל על פי בית דין. {ט-ציור שלישי-י}

כל הדברים שמוגדרים כשותפות מזיקה צריך שהאדם יראה אותם בעצמו ולא שישמע מאחרים, וגם אם רק שמע אותם מאחרים יזהיר את חברו לפי התנאים אולם חייב לציין בדבריו שהוא **שמע** את הדברים ולא ראה בעצמו {ט-ציור שלישי-יא}.

שותפות שאסור להזהיר מפניה אבל גם אסור ליעץ לעשותה

ישנם מקרים שאסור להזהיר מפני שותפות שעלולה להיות מזיקה, הואיל ולא מוכח הדבר שאכן השותפות לא תצליח, ומכל מקום הואיל ויש בשותף איזה צד של מגרעת אסור ליעץ לעשות שותפות עמו כגון: איש עני, או איש לא נאמן כל כך, או שידוך לא הכי טוב, או אומן לא הכי טוב, שאפילו שאסור לדבר בגנותם של אלו משום לשון הרע ורכילות, מכל מקום אסור ליעץ מיוזמתו שיעשה שותפות עמהם. {ט-ציור שני-ג}

הרוצה להציל את חברו מאחד שאיים שרוצה להזיקו

השומע לאחד שאמר שרוצה להזיק את חברו ולעשות לו רעה בגופו או בממונו או בכבודו ונראה לו שבאמת הוא מתכוון לדבריו, או שהוא מוחזק לדבר זה, שכבר עשה כן לאנשים אחרים, צריך להזהיר את חברו אפילו אם לא שאל אותו, וצריך שלא להגזים בדבריו, ולספר לשם התועלת שבדבר כדי להציל את חברו, ואם יכול למנוע העניין בדרך אחרת חייב לנסות ולעזור לחברו בדרך השניה, וצריך להזהר שלא לספר את הדברים לחברו אם מכיר את טבעו של חברו ויודע שהוא עלול

להקדים ולהרע לשני שלא כדין. {ט-ג} {ט-ד} {ט-ח} {ט-יג}

הרוצה להציל את חברו מסוחר רמאי לפני שקנה ממנו

השומע על סוחר הרוצה לרמות את חברו או רואה שחבירו מתכנן לקנות אצל סוחר הידוע כרמאי המרמה במידות ובמשקלות או בטיב ושווי הסחורה, צריך להודיע לחבירו את העניין ולהזהירו שלא יכנס לחנותו אפילו אם לא שאל אותו, ואפילו אם כבר סיכם עם הסוחר הזה לקנות אצלו גם כן צריך להזהירו שלא יקנה אצלו, ולשם כך צריך שיתקיימו התנאים הבאים:

א. שיהיה ברור לו היטב שאכן יכולה לצאת מזה אונאה

ב. יזהר שלא להגזים בדבריו, ולא יתאר את העניין רע יותר ממה שהוא באמת.

ג. שהמספר יכוון לתועלת שבסיפור ולא מצד שנאה, וצריך לשים לב שמסיפור הדברים אכן תצא תועלת באופן מעשי – שיודע שחבירו ישמע בקולו ולא יקנה מהסוחר הרמאי, ומצוי לפעמים שהשומע בכל זאת אינו נזהר וקונה מאותו רמאי וכאשר ירמה אותו יאמר לו: **אכן צדק פלוני שאמר עליך שאתה רמאי** – ובאופן זה בוודאי שאסור להזהירו.

(ומזה נלמד שאדם צריך להזהר שלא להעביר את האזהרה שקבל על אלו שמתכוונים להרע לו, שמלבד האיסור שעושה בדבריו, גם סוגר לעצמו את הדלתות, ואף אחד לא יוכל להזהירו מפני הרעה.)

ד. אם ניתן להציל את חברו מהרמאות הזאת מבלי לדבר דברי גנות אסור לספרם וצריך לעזור לחבירו בדרך אחרת.

ה. צריך להיזהר שבסיפור הגנות לא תגרם רעה ממש לזה שמספר עליו, למעט מניעת הקניה מהסוחר הרמאי הזה.

הרוצה לעזור לחבירו לקבל בחזרה את האונאה שהונו אותו במסחר

אדם שנודע לו שחבירו רומה במסחר, יפנה לרב הבקי בדיני ממונות, ויורה לו את אשר יעשה.

לספר לחבירו על נזק שעשו לו

הרוצה לספר לחבירו שפלוני הזיק אותו כדי לעזור לו לתובעו לדין ולתקן את העוולה, אין בזה איסור רכילות משום שיש בזה תועלת לניזק, ומכל מקום חייב לקיים את שבעת התנאים של לשון הרע לתועלת.

כיצד עושים תשובה על רכילות

תשובה על סיפור רכילות

כדי לחזור בתשובה על סיפור רכילות חייב המספר לבקש מחילה ולפייס את זה שסיפר עליו, ואחר כך יעשה תשובה על עבירות בין אדם למקום (חרטה ויודוי וקבלה לעתיד). {ד-ג}

תשובה על קבלת רכילות

כדי לחזור בתשובה על איסור קבלת רכילות צריך להתחזק להוציא את הדבר מליבו, ואף שקשה לו לחשוב שהמספר בדה את הדברים, מכל מקום צריך לחשוב שלא דייק או הגזים בדברים או הביע אותם בצורה המציגה אותם בחומרה יותר ממה שהם, וכן יחפש בדברים לדון לכף זכות עד שיוציא הדברים מליבו, ואחרי כן יתחרט על מעשיו, יתוודה ויקבל על עצמו שלא לקבל יותר לשון הרע ורכילות. {ה-ז}

תם החלק השני מהלכות איסורי לשון הרע ורכילות

קונטרס כף זכות

מדריך מעשי - כיצד לדון לכף זכות

החיוב לדון כף זכות לפי ההלכה

תורתנו הקדושה מחייבת אותנו לדון לכף זכות שנאמר "בצדק תשפוט עמיתך", ואם אכן היינו נוהגים כן לא היה לשון הרע ורכילות בעולם וכבר מזמן היינו נגאלים, שכף החובה היא השורש שממנו נולדים דברי הלשון הרע והרכילות, וכאשר אדם רואה את חבירו עושה מעשה ודן אותו בליבו לכף חובה, הרי כבר יש בידי דברי לשון הרע או רכילות לספר, ובהרבה מקרים זו רק שאלה של זמן מתי הוא יספר את הדבר או יפעל ממש לרעת חבירו, ואם היה דן לכף זכות לא היה לו מה לספר על חבירו, והלשון הרע לא היתה נולדת כלל.

הרואה או שומע גנותו של חבירו במצוות בין אדם לחבירו או בין אדם למקום, וחבירו ירא אלהים צריך לדונו לכף זכות אפילו אם המעשה נראה לו נוטה יותר לכף חובה. {חי"ח הלשה"ר ג-ז}

הרואה או שומע גנותו של חבירו במצוות בין אדם לחבירו או בין אדם למקום, וחבירו הוא בינוני אשר נזהר מן החטא ולפעמים נכשל בו, אם

המעשה נראה לו שקול - שניתן לפרש המעשה לזכות או לחובה באותה מידה, צריך לדון את חברו לכף זכות. {ח"ח הלשה"ר ג-ז}

הרואה או שומע גנותו של חברו במצוות בין אדם לחברו או בין אדם למקום, וחבירו בינוני אשר נזהר מן החטא ולפעמים נכשל בו, אם המעשה נראה לו נוטה יותר לכף חובה נכון מאוד שיהיה אצלו הדבר כספק ולא יכריעהו לחובתו של חברו. {ח"ח לשה"ר ג-ז} {ח"ח לשה"ר ג-ח}

הרואה או שומע גנותו של אדם רשע, אינו צריך לדונו לכף זכות אלא לכף חובה, ולגביו לא שייך כל מה שכתוב בהמשך (ראה הגדרה בסעיף "לשון הרע על רשע").

ישנם מקרים שעושה המעשה הרע, עשהו בגלל נסיבות מסויימות כגון לחץ גדול שהיה נתון בו בפרנסתו או בעניינים אחרים, ולולי זה לא היה עושה את המעשה, ואף על פי שהמעשה שנעשה אסור, מכל מקום הדבר קל יותר בחומרתו ממעשה שנעשה מתוך זלזול או על מנת להכעיס, גם זו נקודה המסייעת להפחית קצת מחומרת המעשה שנעשה.

ולכן - גם כאשר אי אפשר לנקות לגמרי את עושה המעשה מכף חובה, חובה עלינו ללמד עליו זכות כדי להפחית מחומרתו של המעשה, וזה בכלל "בצדק תשפוט עמיתך".

הדן את חברו לכף זכות המקום ידינהו לכף זכות

ישנן מספר סיבות הנובעות מחסרון ידיעה וחסרון התבוננות הגורמות לאדם לדון את חברו לכף חובה, ואי"ה נסביר בקצרה את העקריות שבהן, ובסוף החיבור נביא סיפורים הממחישים את העניין:

אי ידיעת פרטי המעשה בשלימותו

מצוי מאוד שמי שרואה או שומע מעשה של חברו הנראה ממבט ראשון כמעשה לא טוב, ממהר לחרוץ את דינו לכף חובה בגלל שאינו יודע את פרטי המעשה שעשה חברו בשלימותו, ועובר בכך על מצות "בצדק תשפוט עמיתך".

ובאמת אם היה יודע את פרטי המעשה היה רואה בהרבה מקרים שהמעשה אינו רע כלל, או אינו רע כפי שחשב. כמעט בכל מעשה ששומע

או רואה האדם ישנם פרטים נסתרים היכולים להכריע את המעשה לכף זכות, ולכן מוטל על האדם בכח מחשבתו ודמיונו לנסות ולהשלים את הפרטים החסרים במעשה כדי להציג את המעשה באור חיובי. (בהמשך נביא אי"ה סיפורים המראים עד כמה יכול מעשה להראות רע אפילו שאינו רע).

ככל שאדם מרחיק לכת ומוצא אופן לדון את חברו לכף זכות, כך מקיים בצורה טובה יותר את מצוות "בצדק תשפוט עמיתך" אפילו אם באמת חברו אשם והכף זכות לא נכונה, כי זה מה שצוותה התורה לעשות. (בהמשך אי"ה נביא סיפורים על גדולי ישראל עד כמה התאמצו לדון לכף זכות אפילו במקרים שהמעשה נראה רע מאוד).

וחשוב לזכור שלא מוטל על האדם לדון את חברו על פי האמת - כי זה תפקידו של בורא עולם, ושל הבית הדין.

וגם במקרה שאדם ניזוק ממש מחבירו בממונו אמנם רשאי לברר היטב את הפרטים הנחוצים ולתבוע אותו לדין תורה כפי ההלכה, אבל בכל זאת חייב לדונו לכף זכות ולהמשיך לקבלו בסבר פנים יפות - ואין סתירה בין הדברים.

המעשה נעשה בכוונה טובה

הכוונה טובה אבל התוצאה לא - קורה שכוונתו של חברו היתה לטובה, אך שיקול דעתו לא היה נכון שלא ראה את הנולד ויצא ממנו דבר רע במקום טוב. וכן קורה שעושה המעשה התכוון לטוב אך לא שקל היטב את הצדדים במעשה אחד כנגד השני, כגון שעשה חסד מחוץ לביתו ובזה נמנע מעשיית חסד עם אשתו וציער אותה, גם כאן המעשה לא נבע מרוע לב, אלא מטעות בשיקול דעתו וחוסר לימוד מספיק של סדר העדיפויות.

לפעמים המעשה טוב ונכון לפי ההלכה אבל הרואה או השומע מפרש את המעשה לרעה בגלל נגיעתו האישית, לדוגמא כשחבירו מוכיחו על מעשיו - אבל הוא נעלב ומפרש את תוכחתו כאילו שחבירו מתגאה עליו שהוא יותר טוב ממנו, וכן אדם שאינו יודע את ההלכה ובגלל זה נעלב מחבירו שאינו רוצה להלוותו ללא שטר או עדים (כפי שחובה לעשות לפי ההלכה).

בהרבה מקרים לא רואים את הדבר הטוב שעתיד לצאת מהמעשה, ואף על פי שהמעשה נראה כמעשה רע מכל מקום באמת הוא מעשה טוב כמו לדוגמא: רופא המכאיב למטופל אצלו לטובתו, וכן תלמיד שרבו גער בו או אפילו נידה אותו לטובתו, וכן המאבד ממונו של חברו כדי להפרישו מאיסור, וכן הורים המונעים מילדיהם דברים שאינם טובים עבורם, וכן בית דין המלקים מישהו כדי שישפר את דרכו ויחזור מדרכו הרעה, וכן מקרים כדוגמאת המעשה עם הבבא סאלי הקדוש זצוק"ל שבייש יהודי

כדי להצילו ממות (המעשה מובא בהמשך תחת הכותרת "המלבין פני חברו ברבים").

חוסר הכרות עם חברך השונה ממך

אחד הקשיים הגדולים שיש לאדם לדון את חברו לכף זכות נובעים מהשוני בינו לבין חברו, אדם נוטה לצפות מחברו שיזהר ויקפיד באותם הדברים שהוא נזהר ומקפיד, והוא אינו לוקח בחשבון שחברו שונה ממנו בעניינים רבים, ואם יבחן היטב את הדבר יכול לגלות להפתעתו שלמרות חסרונותיו של חברו בכל זאת יש לחברו כמה יתרונות עליו.

אמר רבא בכל יום ויום מרובה קללתו משל חברו (גמרא סוטה מט.) בעוונותינו הרבים רבו הצרות הגורמות לאנשים בלבול וחוסר ישוב הדעת, אנשים סובלים מבעיות ומטרדות שונות בפרנסה בבריאות בשלום בית בחינוך הילדים ועוד, וכל אלו גורמים לקוצר רוח, לבלבול, לשכחה, ולחוסר ישוב הדעת, בדרך כלל אדם שבחסדי השם אינו לוקה בדברים אלו אינו מודע להשפעתם הרעה של דברים אלו על חבריו, ונפרט חלק מהם:

שכחה - קורה שאדם לא מקיים את אשר הבטיח מתוך ששכח, ואפילו שרשם לפניו ובקש שיזכירו לו כל זה לא עזר, והוא קבע פגישה ושכח לא הגיע, או התחייב לשלם ולא שילם וכדומה. (כמובן ששכחן אינו פטור מלשלם את החוב או את הנזק שגרם, אבל צריך לדונו לכף זכות)

בלבול וחוסר שימת לב - קורה שאדם לא משיב שלום לחברו, או לא עונה לו, או נראה כמתעלם מדברים שהיה צריך לעשות, או שוכח לכבות את הפלאפון בכניסה לבית הכנסת, וזה נובע מבילבול וחוסר ריכוז ולא מתוך כוונה רעה, וכן קורה שאדם מחלל שבת כי שכח ששבת היום, או שוגה בהלכה בגלל שכח איזה פרט.

אדם שלא שומע טוב - לפעמים כשאתה מדבר אל חברך ולא נענה, תחשוב על זה שיש אנשים ששמיעתם לא טובה, הם שומעים חלש ולא ברור, ולכן לא שמו לב לדבריך, או שלא הבינו אותך לא כפי שאמרת, ולפעמים שמיעה לא טובה גורמת לאדם לדבר בקול רם מאוד שאינו נעים לשמוע, אם חברך הוא אדם קולני, יתכן שבסך הכל אינו שומע טוב ...

אדם לא ערני - ישנם אנשים שאינם ערניים, ומגיבים באיטיות לכל הקורה סביבם, בין אם זה קורה בגלל חושיהם הלא חדים, ובין בגלל מחשבתם האיטית. קורה שאדם כזה מזיק את חבירו בגופו או בממונו על ידי שנתקל בו או בחפציו, והוא לא שם לב ולכן גם אינו מבקש סליחה ומפייס, ובגלל שלוקח לו זמן להבחין בדברים גם אינו עומד מיד כראוי לכבוד הוריו רבו או ספר תורה, אלא מתנהל באיטיות שלא ברצונו.

אדם חסר חכמה - קורה שחברך עושה מעשה מתוך שעדיין לא יודע שהדבר אסור, או שאינו מודע לגבי חומרת המעשה ומשמעותו, או שאין לו חכמת חיים לדעת שמעשה מסויים מזיק מרגיז ומצער את חבריו, ואת כל אלה אם היה יודע לא היה עושה, ולפעמים פשוט לא הבין מה רצית ממנו או מה סכמת עמו

אדם חלש איטי או חולה - ישנם אנשים שמסיבות שאינן תלויות בהם, עושים את כל מעשיהם ומגיבים לסביבתם באיטיות רבה, ונוצר הרושם כאילו הם עצלנים ועושים כן בכוונה, ישנם אנשים שמתפללים בישיבה או נשענים על הסטנדר בזמן תפילה בגלל שקשה להם, או שבגמר העמידה פוסעים אחורה ויושבים לפני שהעומד אחריהם סיים את תפילתו, או שקשה להם לעזור לאשה בביתם או לחבריהם, וזה נראה כאילו הם מזלזלים במצוות או באחרים, אם ראית אדם שעושה אחד מהדברים האלה, אל תדון אותו לכף חובה שאינך יודע עד כמה קשה לו, ובהרבה מקרים שכרם של אנשים אלו מרובה מאוד, שהם מתאמצים מאוד להגיע לבית הכנסת או לעמוד בתפילה.

אדם קצר רוח - לפעמים לחץ נפשי והרגשות לא נעימות כגון טרדות, יסורים, עייפות, מטלות מרובות (כגון אם המטפלת בילדים), חפזון, או צרות אחרות, גורמים לאדם להיות קצר רוח (חסר סבלנות), אדם קצר רוח יכול בקלות לקבל החלטות שגויות מחוסר התבוננות ומחשבה, להגיב בחוסר סבלנות וחוסר אדיבות, ואף לאבד שליטה על מעשיו בקלות, ולהגיע למעשים רעים, למרות שהדבר לא נובע מכוונה רעה, כמובן שמוטל על האדם להשתפר במדותיו, אבל כפי שהעידו גדולי ישראל זו עבודה של שנים, ועד אז ... מוטל עלינו לחכות לו בסבלנות ובאהבה עד שישתפר.

אדם נרגן - ישנם אנשים שנדמה להם שדברים הקורים סביבם מכוונים כנגדם להרע להם, ולכן הם מגיבים על כל מיני דברים באופן לא ראוי, ולפעמים תגובתו הרעה של

חברך נובעת מסיבה זו, אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו (ונקוה שלא תגיע).

חצוניות מטעה - ישנם אנשים שמראיהם מטעה, הם נראים תמיד כאילו הם כועסים, או שקולם נשמע תמיד כמו כועס, או שנראים פרצופיהם כאילו הם צוחקים ומלגלים (כמעשה דרב כהנא ורבי יוחנן - ב"ק קיז.), ראוי לשים לב ולא לפרש באופן לא נכון את מבטם או הניגון בדבריהם.

אדם עני - השם מוריש ומעשיר, אם חברך הוא איש עני, יש לו נסיונות קשים שיתכן שאתה לא מכיר, השיקולים שלו נובעים לפעמים מהעובדה שאשתו וילדיו רעבים ללחם, או חיים בדוחק גדול, קורה לפעמים שאדם לא מגיע לחתונה או שמחה שהוזמן אליה כי... אין לו כסף לשלם את המתנה, וכן הוא נראה לבריות כמו קמצן, ונופל לנטל על הבריות למרות בזיונו הגדול כי אין לו ברירה, ובאמת הוא אינו אשם בכך ולא עשה כל רע, צריך לאהוב אותו, להבין את מצבו, ומצווה גדולה אף לעזור לו לצאת מעניותו עד כמה שניתן, ולהזהר לא לדון אותו לכף חובה.

חוזר בתשובה - לעיתים אנשים נוטים לצפות לשלימות בהתנהגותם של חוזרים בתשובה, אבל אין נכון לעשות כן, אנשים יקרים וחביבים אלו, משנים כעת את כל אורח חייהם המקולקל, זה שינוי בעשרות אלפי פרטים והנהגות, ולכן אף על פי שהם מודים בטעותם הם לא מסוגלים לתקן את דרכם בבת אחת, זו עבודה של שנים רבות, הכוללת לימוד של הרבה פרטי הלכות ועבודה עצמית של התגברות על אינסוף רצונות והרגלים מעברם, ולכן לא ראוי להעיר הרבה הערות לאדם כזה אם כבר יש לו מי שמכוון אותו, וכל שכן שצריך לדונו לכף זכות על העבירות שעובר בינתיים.

התיקון של חברך - כל אדם ואדם והתיקון שהשם יתברך קבע לו, כל אדם היצר הרע שלו חזק בדברים אחרים, לפעמים אתה דן את חברך בדבר שאתה תמהה איך יתכן לעשות מעשה שכזה, תמיהתך נובעת מחוסר היכרותך עם יצר הרע של חברך, יתכן שיש לו יצר הרע גדול כל כך בדבר מסויים (כמו שמצאנו בתורה ביהודה ותמר שהמלאך של התאוה כפה אותו לאותו מעשה), ויתכן אפילו שלמרות העבירה שעשה הוא נמצא בשלבי עליה שהתאמץ מאוד לכבוש את יצרו, והמעט שראית שנכשל בו הוא שיפור גדול בשבילו, ויתכן שבדברים אחרים אתה גרוע מחברך, תתבונן וכמעט תמיד תמצא.

היכן גדל חברך - האחד זכה לגדול במחיצתם של גדולי תורה או על כל פנים אנשים יראי שמים, השני גדל בחברה רעה, והשלישי בחברה רעה במיוחד, אדם נולד שלא ברצונו במקום זה או אחר, הוא מושפע הרבה מסביבתו הטובה או הרעה, לפעמים גדל בבית ששם דברו רק בצעקות, או שלא היו זהירים בממון או בכבוד הזולת, ומעולם לא ראה דוגמה אחרת, יתכן שכעת יודע את האמת ומבין מהי הדרך הטובה, אבל קשה מאוד לשנות הרגלים, יתכן שבאופן יחסי למצבו המקורי הוא נחשב צדיק גדול, ואילו השני שגדל בין גדולי ישראל ומתנהג בדרך ארץ - נחות בהרבה ממנו שלא טרח כלל להשתפר.

מנהגים וסגנון חיים שונה - בין עדה לעדה, ובין קהילה לקהילה, ואפילו בין דור לדור, ישנם הבדלים במנהגים, בסגנון החיים, בדפוסי ההתנהגות ובגינוני הנימוס, הדבר מתבטא בכל מיני אופנים, למשל בצורת העמידה, צורת הדיבור, צורת האכילה, צורת התפילה, ישנן מקומות בהם נוהגים שלא להקפיד אחד על השני בדברים מסויימים בעוד שבמקומות אחרים מקפידים מאוד, ישנם דברים המעליבים מאוד בני עדות מסויימות בעוד שבני עדות אחרות לא מתייחסים לזה כלל, ועוד דברים, חוסר הכרת המנהגים של חברך יכולים לגרום לך לפרש בצורה לא נכונה את התנהגותו ולדונו בטעות לכף חובה, ולכן אל תמהר לדונו לכף חובה.

**גם אם ראית שחברך עשה דבר לא הגון
יתכן בהחלט שמעשהו של חברך לא חמור כפי שנראה
בגלל שנבע מאחת מהסיבות שמנינו**

**יש לנו תירוצים רבים להצדיק את עצמינו
וכן ראוי שנעשה עם חברינו**

**הרבה דעות רעות מריבות וקפידות נובעות מחוסר הבנה
אנא השתדל יותר להבין את חברך כראוי**

דנים את האדם במקום את המעשה

בדרך כלל הרואה את חבירו עושה מעשה לא הגון מיד פוסל את חבירו במקום לפסול את המעשה עצמו, וכדי לעשות כן היה צריך לדון את כל מעשיו על כל פרטיהם, וזה תפקידו של בורא עולם ואנו אפילו אם נרצה, אין הדבר ביכולתנו לעשותו כראוי, ולמרות חסרונו זה, אם נביט גם על הצדדים הטובים של חברינו, נמצא בהרבה מקרים שהוא לא כל כך רע כפי שנראה ממעשה זה, ולכן חשוב להפריד בין המעשה הלא הגון לבין עושהו, ומי מאיתנו אין לו גם צדדים רעים ?

ודע שדרכם של בני אדם לשים לב בעיקר לחסרונות חבריהם, ומעט מאוד למעלות, כך שאפילו אדם המרובה במעלות טובות יפסל לפעמים בגלל חסרון בודד, אף על פי שבאמת צריך להיות הדבר להיפך: ראוי להתלהב מהאדם אפילו בגלל מעלה בודדת ... והפליא לתאר את העניין בספר נפלאותיו לבני אדם (חלק א - עמוד 312) וזה לשונו:

”אורה של כל מעלה בנפש היהודית אדירה וכבירה, ראויה היא לכל כבוד ויקר, והחסרונות אין בהם ממש, את אלו ניתן לעבד ולאבד, לשנות ולהיטיב ... יש לדעת שהחסרונות משולות לעפר, אך המעלות הן יהלומים שווי ערך. אם שני פניני יהלומים ספונות בתוך שק עפר כלום נגרע ערכם? אמת שיש עפר שמוטב ולא היה כלל, אך מי יוותר על השק המזהם הזה, שבו ”רק” שני יהלומים יקרים מפז?!”.

צריך להתאמץ לדון לכף זכות

אדם היקר לנו - כאשר מספרים סיפור רע על אדם היקר לנו, תמיד נמצא דרך להצדיק את מעשהו, גם בגלל שאין אנו מוכנים שיגנוהו, וגם בגלל שאנו קרובים לליבו להבין נקודות אנושיות של חולשה אצלו ויודעים להצדיק אותו, ולכן אדם שלא מתאמץ למצוא צידוק למעשה הרע של חבירו מראה בכך שאינו אוהבו, ובדרך כלל זה סימן שאין לו מספיק אהבת ישראל, וצריך להתחזק בזה ולהחשיב כל יהודי כאחד מאוהביו וכאדם היקר וחשוב לו, ואז יהיה קל בעיניו לדונו לכף זכות (אנו מדברים על כל אותם האנשים שלפי ההלכה צריך לאהבם ולדונם לכף זכות).

כל אחד יודע להצדיק את עצמו - בהרבה מקרים כשמדברים רעה על אדם, אפילו במקרה שהוא יודע שאינו צודק, הוא מחפש ומוצא דרך

להצדיק את עצמו, ובאותה דרך ניתן ואנו צריכים להתאמץ ולהצדיק כל יהודי.

גם תירוץ דחוק מתקבל - חייב אדם להתאמץ מאוד ולמצוא תירוץ וצידוק למעשה חבירו, אפילו אם הצידוק דחוק מאוד ואינו מתקבל על הדעת (ובהמשך אי"ה נביא סיפורים המראים כמה התאמצו גדולי ישראל לדון לכף זכות אפילו אנשים שאין חיוב לדונם לכף זכות).

פסול מראש - כאשר אדם מכיר את חבירו שעושה מעשים לא טובים, הוא פוסלו מראש בגלל שכבר מוחזק אצלו שמעשיו רעים, ואינו מנסה לדונו לכף זכות אלא לכף חובה, אע"פ שבמקרים רבים אפשר בקלות לדונו לכף זכות, גם במקרה זה אדם צריך לדון את חבירו לכף זכות אולי הפעם שינה ממנהגו הרע (אלא אם כן הוא בכלל אלה שלפי ההלכה לא צריך לדונם לכף זכות).

אדם שלא מתאמץ לדון את חבירו לכף זכות,
גורם בכך למחלוקת, שנאת חינם, נטירה ונקימה,
לשון הרע ורכילות, ומונע את הברכה מעצמו ומעם ישראל,
ומעכב את גאולתינו - השם יצילנו.
הדן את חבירו לכף זכות המקום ידינהו לכף זכות.

סיפורים בענין כף זכות

כפי שתארנו למעלה ישנם מצבים בהם צריך האדם לחפש דרך להצדיק את מעשה חבירו, ולפעמים לא קל לאדם לעשות כן, לכן הבאנו כאן סיפורים על מקרים המראים עד כמה יכול מעשה להראות רע ... אף על פי שאינו רע, ומזה נלמד לאין ספור מקרים שאפשר בקלות לדון לכף זכות!

הסיפורים שהבאנו, בחלקם לקוחים מהספר הנפלא מאזני צדק של הרב דוד גבריאל שליט"א שתודתנו נתונה לו, ובחלקם ממקורות אחרים מפה לאוזן, הסיפורים מעובדים, באופן כזה שבתחילתם לא רואים את צד

הזכות, אלא רק לאחר סופם, לנוחות הקורא במקומות מסויימים הוכנסו שמות בדויים של עושי המעשה, הסיפורים אמיתיים ברובם, וכולם ממחישים עד כמה מוטל עלינו להתאמץ ולהצדיק את מעשה חברינו !!!

קשוט עצמך תחילה

ככה זה נראה - כשרבי משה התארח בביתו של דוד יהודי מתחזק, הסביר לו עד כמה חשוב כשקונים מוצרי מזון לשים לב שיש חותמת המאשרת את כשרות המזון לאכילה, ואף לימד אותו על איזה פרטים יש לשים לב בעת קניית מוצרי מזון, דוד שמח ונרגש מאוד שהנה זכה לעלות עוד מדרגה בדרכו החדשה וכעת יקפיד על כשרות, והחל לשים לב לדבר בכל עת שקנה מזון לביתו, יום אחד חשך עליו עולמו כשראה את רבי משה יוצא מחנות המוכרת נבלות וטרפות ובידו מאכל איסור, כל גופו רעד, פניו החווירו והוא נדהם כיצד רבי משה שחשב אותו לצדיק שכזה אינו יכול להתגבר על תאוותו וקונה לעצמו מאכלות אסורים בשעה שהוא מלמד אחרים להזהר בכך?

האם אתה מסוגל לדון מקרה כזה לכף זכות ?

סוף הסיפור - כשנפגשו מבטיהם לפתע, הבחין רבי משה במבטו החוור של דוד ומיד טרח להסביר לו, אל חשש ידידי היקר, המאכל שקניתי אינו לאכילה, מאחר שאני סובל ממחלת עור שאין לה תרופה אחרת, הורה לי הרופא להכין מזה משחה בכדי למרוח על הפצע ... אנחת רווחה נפלטה מפיו של דוד, תודה שאמרת לי הוא מלמל בקול רועד, כשאני ראיתי אותך יוצא מהחנות אמרתי בלבי, אדם זה אין לו יראת שמים, אומר לי כך ועושה אחרת, ואין תוכו כבוד, ודבר זה היה שובר אותי מקיום המצוות.

הבן האהוב

ככה זה נראה - מעשה שהיה עם זוג שהיה להם בן יחיד ואהבו אותו מאד מאד. יום אחד ישבו ההורים במרפסת והשקיפו על בנם המשחק בחצר. לפתע ראו אדם גדול ממדים נותן לבנם מכות על גבו. ההורים המבוהלים החלו לצעק על האיש: "כיצד אתה מעיז להכות ילד קטן! והאיש המשיך להכות את בנם. מיד האב ירד בזעם ובלי שאלות החל מכה את אותו האיש.

האם אתה מסוגל לדון מקרה כזה לכף זכות ?

סוף הסיפור - לאחר שסיים להכותו אמר לו האיש: "מדוע אינך שואל מה הסבה שהכיתי את בנך?" והחל מספר לו: "בנך הקטן נחנק בזמן שאכל לחם. ראיתי זאת, נגשתי אליו ודפקתי על גבו על מנת להוציא את הלחם שנתקע לו בגרון. האם בגלל זה צריך אתה להכות אותי!" הבין אביו של הילד שנכונים היו מעשי האיש, מיד הצטער, בקש סליחה שלף את ארנקו ופיצה אותו כספית והודה לאיש שהציל את בנו.

גזלן היתומים

ככה זה נראה - מזלם של ילדי משפחת כהן לא שפר עליהם, לפני שלוש שנים מתו עליהם הוריהם בתאונת דרכים קטלנית, הילדים חיו מן היד לפה בקושי רב, כשבני העיר הרחומים מסייעים בידם, אך חייהם היו קשים מנשוא. יום אחד באו לחנות הבשר לקנות חתיכת בשר קטנה לחג, שלמרות מצבם הקשה הם עשו כל מאמץ ואת דרך התורה לא עזבו, אדון לוי עמד בתור לקופה לאחר הילדים ועקב אחריהם בעיניים רחמניות, הילדים הניחו את חתיכת הבשר הקטנה שבחרו על המשקל שבחנות, והמוכר הגיש להם את הקבלה לשלם, אדון לוי שראה באקראי את הסכום המודפס לתשלום נזעק לפתע והקים קול צעקה מדוע אתה גוזל את היתומים? כל כך הרבה כסף לקחת להם, איך אתה מנצל את היתומים?!, מיד פרסם מודעות נגד בעל החנות שאסור לקנות ממנו, עד שסגר את החנות והגיע לחרפת רעב בעצמו.

האם אתה מסוגל לדון מקרה כזה לכף זכות ?

סוף הסיפור - לאחר ימים אחדים, נודעה לו טעותו הגדולה, בעל חנות הבשר היה נותן ליתומים מדי שבוע ובכל חג בשר בחינם!!! וכדי שלא יתבזו היתומים היה נותן להם קבלה שכלל אינה שייכת להם כדי ששאר הקונים לא ישימו לב שהם מקבלים בחינם!!! לאחר שהתברר לאדון לוי שכל זה היה כדי לא לבייש את היתומים והם כלל לא היו משלמים את החשבון, נתמלא צער ומיד בקש סליחה מבעל החנות, אך זה היה כבר מאוחר.

איזה חוסר צניעות

ככה זה נראה - מעשה ברב שהיה עוסק בשלום בית בין איש לאשתו, אך כשהיה נפגש בחדרו איתם לשמוע את טענותיהם, היה מושיב את בני

הזוג על שלחנו קרוב מאד אליו, ובדברו איתם מסתכל על האיש ... וגם על האישה, ומעשה זה הרתיח את בני העיר שהחלו לרנן על הרב חסר הצניעות.

האם אתה מסוגל לדון מקרה כזה לכף זכות ?

סוף הסיפור - כששמע השמש של הרב שמרננים על רבו, מיד קרא לאחד מהם והסביר לו, הרב אינו שומע טוב לכן יושב קרוב, ואם שמתם לב הרב מושיב את האשה תמיד בצד ימין שלו וזה בגלל שהרב כלל לא רואה בעין ימין (שבת) (צ.ד.)

העוזרת שגנבה

ככה זה נראה - מעשה באשה שהיתה עוזרת בית בבית עשירים, וכך עבדה בנאמנות שנים רבות, יום אחד לתדהמת בעלת הבית נעלמו כל התכשיטים שהיו חבויים בתוך המקום שתריס החלון מתגלגל לשם. מיד ראה לעוזרת והתחילה צועקת עליה: מי גנב את התכשיטים שלי?! את לא מתבישת ומיד הזמינה משטרה. העוזרת בכתה וחזרה ואמרה לה: אני לא נגעת בכלום! וכך נפרדו כשאת העוזרת לוקחים למשטרה.

האם אתה מסוגל לדון מקרה כזה לכף זכות ?

סוף הסיפור – יום אחד לאחר כמה חדשים מהמקרה, ראה הילד של בעלת הבית דבר מנצנץ על העץ בגנה, נגש לעץ ולתדהמתו ראה את התכשיטים של אמו בתוך הקן שעשו היונים. מיד הבינו שהיונים לקחו את התכשיטים, ולא העוזרת, מיד הלכה לבית העוזרת לבקש מחילה, אך כשהגיעה לבית אמרו לה שכבר מאוחר ... שדבר זה צער אותה מאד והיא נפטרה מן העולם.

חוצפה שכזו

ככה זה נראה - מעשה שהיה בשדה תעופה באולם המתנה, יושב אדם ליד השלחן ובא אדם נוסף וישב מולו, הוציא תהלים מהתיק וקרא. אחד מהם הוציא חבילת וופלים ושם אותם על השלחן והתחיל לאכול. והנה לפתע הושיט השני את ידו והחל גם הוא לאכול מהוופלים ללא רשותו של חבירו, ולכעסו של בעל הוופלים לא היה גבול מדוע הוא אינו מבקש רשות ?

האם אתה מסוגל לדון מקרה כזה לכף זכות ?

סוף הסיפור – כשבאו לעלות למטוס התגלתה הסיבה לאי ההבנה, הראשון הכניס את ידו לתיק להוציא חפץ, ולהפתעתו נתקלה ידו בחבילת הוופלים שלו כשהיא שלימה, רק אז הבין שאכל מהוופלים של חברו וביקש את סליחתו, גם לו היו הוופלים מאותו סוג, והוא חשב שהוציאם מהתיק והוא אוכל מהוופלים שלו ...

מאחורי הגב

ככה זה נראה - רות שהיתה צעירה נמרצת חיתה בשכנות טובה עם גברת כהן המבוגרת ממנה בכשלושים שנה, תמיד היתה מסבירה לה פנים ועוזרת לה כשהתבקשה על ידה לשמחת שתיהן, ביחד איתן באותה קומה התגוררה הגברת הדר שלא היתה כלכך מורגלת בעשיית חסד ולכן התפלאה על מעשיה המוגזמים של רות, יום אחד כשהזמינה הגברת כהן פועלים לתקן את ארובת התנור שנתקלקלה התגלתה לגברת הדר כל האמת על היחסים הצבועים של רות לגברת כהן!!! הפועלים פרקו את ארובת התנור, וירדו איתה לעבר המקלט שבבנין כדי לתקנה שם, ולפתע חטפה רות מידיהם של הפועלים הנדהמים את ארובת התנור, ואמרה להם שהם עובדים לחינם כי הארובה בסדר רק הגברת כהן לא כל כל "בסדר" (לא שפוייה) והיא "אינה אחראית לדבריה", הגברת הדר שהיתה עדה למתרחש הזדעזעה מהדברים ששמעה, כעת היא הבינה מי היא באמת רות, אמנם היא לבבית ומסבירה פנים אבל מאחורי הגב היא מדברת רע ועושה נזקים.

האם אתה מסוגל לדון מקרה כזה לכף זכות ?

מה באמת קרה – הגברת כהן שגרה לבדה, הוצרכה לנסוע לחוץ לארץ. והואיל והיו ברשותה תכשיטים יקרי ערך וחששה להשאירם בבית, החליטה להחביאם בארובת התנור, ששם אף גנב לא ימצא אותם, וכן עשתה. היא אכן נסעה לחוץ לארץ ואף חזרה, ודבר התכשיטים נשכח ממנה כליל. כאשר הגיע החורף ונסתה להדליק את התנור גלתה כי יש סתימה בארובה. על כן קראה למנקי ארובות שיגיעו לביתה ויתקנו את התקלה. הפועלים שהגיעו, החליטו לנקות את הארובה במקלט, הם פרקו את הארובה, והחלו לרדת עמה למטה. תוך כדי כך נזכרה הגברת כהן שהארבה סתומה בגלל התכשיטים שבה, וחששה שמא הפועלים יקחו את התכשיטים מבלי שתוכל למנעם מכך. במהירות הלכה לרות וספרה לה את המעשה, וזו רצה אל הפועלים ואמרה מה שאמרה כדי להציל את התכשיטים מידם, תוך כדי כך היא עלתה במדרגות ונתנה את הארבה לשכנתה המאשרת, שתכשיטיה נצלו בזכות תושיתתה. (הסיפור

ירא שמים בסתר כבגלוי

ככה זה נראה – רבי משה הוא יהודי ירא שמים המדקדק במצוות קלה כבחמורה, יום אחד עבר שכנו ברחוב, וראה אותו כשהוא עומד וממתין לקונים על פתח חנות – חנות של בגדי פריצות!!! אמנם כסף יכול להעביר אדם על דעתו חשב לעצמו אבל עד כדי כך? שכני משה הידוע כחסיד ישר וירא אלקים, הוא בכבודו ובעצמו בעל חנות של בגדי פריצות? לאחר מכן הלך אותו שכן ופרסם את מה שראה.

האם אתה מסוגל לדון מקרה כזה לכף זכות?

מה באמת קרה – אותו יום היה חייב לעבור רבי משה באותו רחוב אף על פי שבדרך כלל נמנע מלעשות כן בגלל זהירותו בשמירת העיניים, ואז נגש אליו אדם ואמר לו: "אדוני, האם תוכל לעשות לי טובה אני צריך לשירותים דחוף, התוכל לשמור כמה דקות על חנותי?" "כן השיב רבי משה ושמר על חנותו מבלי להרים את עיניו ולשים לב שבחנות זו מוכרים בגדי פריצות.

דמעתה מצויה

ככה זה נראה – גברת לוי בשעה טובה בת חמישים – היא התלבשה יפה לכבוד בעלה שצריך להגיע אל ביתו בדקות הקרובות, ואז הם יחגגו ביחד את יום הולדתה, על השולחן פרשה מפה נאה, והכינה נרות יין ומטעמים לסעוד עם בעלה בנעימים, והיא יושבת ומחכה... עברה שעה, עברו שעתיים, ובעלה לא הגיע בינתיים, לאחר כמחצית השעה הגיע סוף סוף בעלה וחיוך על פניו, והיא שכבר אבדה את סבלנותה עמדה על פתח הבית והחלה לצעוק אינך מתבייש לצער אותי ביום הולדתי, בכוונה אתה מאחר, ועוד אתה מחייך?

האם אתה מסוגל לדון מקרה כזה לכף זכות?

מה באמת קרה – אותו בעל היה בעל נפלא, הוא רק רצה לשמח את אשתו לרגל יום הולדתה, ומרב רצונו לעשות את רצון אשתו, הלך אחרי עסוקו לחפש לאשתו את המתנה שידע שהיא כל כך אהבה, מחנות לחנות רץ אותו האיש ולא מצא את מבקשו, עקש היה לעשות רצון אשתו ונסע לעוד מקום, ורק לאחר התרוצצות ויגיעה רבה סוף סוף מצא את מבקשו,

הטעות היחידה שעשה, שלא הביט בשעונו ...

החנווי הבוגדני

ככה זה נראה – מר כץ אמנם לא היה רב גדול אבל היה חנווני הגון וישר, והיה נושא ונותן באמונה, המוצרים בחנותו היו כשרים, וכמובן גם העיתונים, אבל משך השנים משהו קרה, פתאום דברים השתנו לרעה, אדון כהן שהיה שומר את עיניו, ירד אל המכולת לקנות לביתו, ולפתע הזדעזע ממה שראה, במכולת של מר כץ מראות זוועה, במקום עיתונים צנועים שהיו עד עתה, עמדו בפתח המכולת עיתונים מופקרים בושה וחרפה, לא להאמין בשביל כמה שקלים אדם מוכן למכור חיי עולמים, וחשב לעצמו רשע בעל המכלת הזוה שמוכר עתונים שאסור לקרוא אותם, אדון כהן פרסם את הדבר ברבים, וגרם שיפסיקו לבוא הקונים, ומר כץ התמים לא הבין מדוע הם לא באים, עד שנאלץ לסגור את חנותו.

האם אתה מסוגל לדון מקרה כזה לכף זכות ?

מה באמת קרה – מידי יום בשעת בוקר מוקדמת נזרקים העיתונים בחבילות אל פתחי המכולות על ידי מחלקי העיתונים הנוסעים ברכבם במהירות מחנות לחנות בכדי לחלק, ואלו יש להם רשימה מה לזרוק לפתחה של כל חנות, ובאמתחתם מצויים גם עיתונים לא כשרים ר"ל, כתוצאה מחפזון וטעות של מחלקי העיתונים הגיעה אותה ערימה של עיתונים לא צנועים הישר לפתח חנותו של מר כץ והוא לא היה אשם בכך כלל

...

חסד של אמת

ככה זה נראה – פעם אחת השתתפתי בהלויתו של אחד מנקיי הדעת מירושלים. לאותו נפטר היה ידיד ורע משכבר הימים, שהיו נאהבים ונעימים בחייהם, ושעבדו במחיצה אחת במשך שלשים שנה. לפתע ראיתי שידידו זה פורש מן ההלויה, שהיתה בתחלת דרכה, אינו מלוה את חברו המנוח לבית עולמו כראוי, ובמקום זה נכנס לחנות פרחים שהיתה בסמוך, כדי לקנות עציץ... חשבתי בלבי: הכך ינהג ידיד לחברו הקרוב שהטיב עמו בחייו, ולא יגמל עמו חסד של אמת כלום אינו יכול למצא שעה אחרת לקנות את העציץ, והוא צריך לקנותו בעת ההלויה דוקא.

האם אתה מסוגל לדון מקרה כזה לכף זכות ?

סוף הסיפור - כדי לא לעבור על הכתוב "הוכח תוכיח את עמיתך", נגשתי אליו והוכחתי על פניו ואמרתי לו: ילמדני ואדע גם אני, הלא שנים היית רע כאח למנוח, ומדוע פרשת מהלוינו כדי לקנות עציץ. הסביר לי אותו יהודי ואמר: מזה שנים מטפל אני במצורע זה אשר מת אתמול. מטעמים מובנים החליטו הרופאים, שאינם יהודים, לשרוף את כל בגדיו וחפציו, שבכללם היה זוג תפלין. התקוממתי בכל לבי שישרפו את התפלין, ואז סוכם ביני לבין הרופא, שעד שעה שתיים עשרה בצהרים אביא עציץ, והתפלין יונחו בתוך העציץ העשוי חרס, ויגנזו בתוך האדמה כדין. מוכרח הייתי איפוא לרוץ ולקנות את העציץ על מנת לקבור את התפלין. מאז הוסיף ואמר רבי אריה קבלתי על עצמי לדון כל אדם לכף זכות... (ה' אריה לוי - איש חסיד היה)

הילדה המנודה

ככה זה נראה - אורלי היתה ילדה טובה שקטה וצנועה, חברותיה לכיתה תמיד היו משחרות לפתחה וממתינות שתשחק איתם בהפסקה, יום אחד הופתעה אורלי מאוד שלא הוזמנה לשחק על ידי חברותיה, כשנסתה לברר את פשר הדבר אצל חברתה הטובה אורנה, זו הפנתה לה את גבה והתחמקה ממנה, וכן חזר הדבר על עצמו שבוע שלם כשהיא נותרה לה לבדה וכל תחנוניה לא הועילו.

אורלי עברה כמה ימים של בכי מהעצובים והכואבים ביותר בחייה, כל חברותיה לשעבר שהיו מחזרות אחריה כעת מפנות אליה את גבם, והיא אפילו לא ידעה למה, לאחר הפצרות מרובות על חברתה השיבה לה בכעס: את, שחשבנו שאת צדיקה, כבר לא יכולה להסתיר, ראו אותך בשבוע שעבר קונה המברוגר בחנות לא כשרה! אי אפשר היה להאמין שילדה כמוך כשלא רואים אותה לא יכולה להתאפק!

האם אתה מסוגל לדון מקרה כזה לכף זכות?

סוף הסיפור - השיבה אורלי כשדמעות בענייה, אני בכלל לא קניתי שם, רק נכנסתי לשאול היכן נמצאת חנותו של מתקן השעונים לאחר ששעוני התקלקל...

מטבע הזהב

ככה זה נראה - בזמן מלחמת העולם הראשונה לפני כתשעים שנה, בירושלים עיר הקודש, בעת שלטון התורכים המר, היה רעב נורא, אמנם

ניתן היה להשיג אוכל אצל הערבים, אבל לא היה כסף לקנות אותו ... , בביתו של מוהל יהודי נחמד והגון היה מטבע יקר ערך – נפוליון זהב! , במטבע זה אפשר היה לפרנס משפחה במשך שנה שלימה.

את הנפוליאון מצא המוהל על הארץ כשהלך בדרך, ושם אותו אחר כבוד למעלה על גבי הארון, ולשמחתו לא היה גבול, אך טרם הספיקו המוהל ובני ביתו להינות מן השלל, צדה עינו של בנם בן השבע את המטבע היפה והנוצץ המונח על הארון, כמובן שהילד לא ידע את ערכו של המטבע ולא הבחין בין מטבע זהב שכזה לסתם מטבעות נחושת צהובים, אבל הוא ידע דבר אחד – שאפשר לקנות בזה סוכריות.

שש ושמח טיפס הילד בזהירות והוריד את המטבע, וצעד אל עבר המכולת, קנה לו מה שרצה ושב למשחקיו, בינתיים חזר המוהל לביתו, הציץ על הארון וראה שהנפוליון נעלם! קרא לאשתו ושאלה היכן הנפוליאון, אבל גם היא לא ידעה. כשהגיע הילד ממשחקיו ברחוב, פנו ושאלו אותו: האם לקחת משהו מעל הארון? והילד השיב, כן לקחתי את הכסף והלכתי למכולת וקניתי בו ממתקים.

מיד רצה אמו המבוהלת החוצה אל עבר המכולת ופתחה בצעקות על החנווני: גנב! לקחת את הנפוליון שלי! לקחת נפוליון שלם ובמחירו נתת לילד שלי רק כמה סוכריות! אתה רשע מרשע, גנב שבגנבים, הרי זה נורא ואיום! והחלה לבכות ולמרט את שערות ראשה לעיני העוברים והשבים, החנווני היה נרעש ונרגש וקרא כנגדה: מה את רוצה ממני?! הילד לא נתן לי אלא "חירעלע" (מטבע נחושת זול) לא נפוליון! ילד יכול לטעות מה הוא יודע, אצלו גם חירעלע נראה נפוליון!

בסופו של דבר הלך אבי הילד לבית דין, ושם תארו את כל מהלך הענין, ובמושב בית דין פסקו לפי הדין שבשלחן ערוך בנדון כזה לחיב את החנווני בשבועה! החנווני חזר על טענתו שקבל מהילד רק חירעלע ולא יותר, ואומר בתוקף: אני מוכן להשבע שאני אומר אמת! והנה, כשראה המוהל שהחנווני מוכן באמת להשבע, הוא החליט לוותר, וכי מה הוא יתן לו להשבע לשקר? והוא אכן ויתר על השבועה, אבל על אף שהמוהל ויתר על השבועה, יצא החנווני מבית הדין בראש חפוי, חייו וחיי בני ביתו נהפכו לגיהנום כשכולם מדברים עליהם ודנים אותו לרמאי ושקרן עד שאיבד את פרנסתו.

האם אתה מסוגל לדון מקרה כזה לכף זכות ?

סוף הסיפור - לאחר סיום המלחמה כשהאנגלים שלטו בארץ קיבל המוהל מכתב מיהודי אחד שכתב: באמצע המלחמה אני הייתי רעב, אשתי רעבה, הילדים שלי רעבו, הלכתי ברחוב וראיתי את הילד שלך הולך עם נפוליון זהב ביד, וחשבתי, אם ילד כזה מסתובב עם נפוליון בטח בביתו מצוים הרבה כאלה, ואנחנו הולכים למות ברעב! מה עשיתי

החלטתי שבמקרה כזה אפשר לעשות הלואה להציל את חיינו, נגשתי לילד ואמרתי לו, מה יש בידך מיד הראה לי מה שיש בידו, התחלתי לשחק אתו, ובדרך זו לקחתי את הנפוליון מידו ובמהירות החלפתי אותו בחירעלע! הילד לא שם לב ולא הבחין שהחלפתי! ועכשו שהמלחמה עברה, אני מחזיר לך את ההלואה שלקחתי שלא בידיעתך, אבל זה היה באנס גמור מצדי, ואני מבקש סליחתך! החנווני המסכן היה חף מפשע ...

מלבין פני חבירו ברבים

ככה זה נראה – מעשה שהיה עם רבינו הבבא סאלי זצוק"ל שהגיע אליו יהודי לקבל ברכה, ולהפתעתו הרבה במקום לברכו החל הרב להשפילו ולבזותו לעיני הרבים, כשהוא יוצא אבל וחפוי ראש מביתו של הבבא סאלי, כולם התפלאו מה הוא כבר עשה לבבא סאלי, שהבבא סאלי מבזה אותו ברבים ללא סיבה !?

האם אתה מסוגל לדון מקרה כזה לכף זכות ?

מה באמת קרה – לאחר שהאיש יצא מביתו, שאלו את הבבא סאלי, רבינו הרי אסור להלבין פני חבירו ברבים? הסביר להם שראה (מה שאנו הקטנים לא מסוגלים לראות) שמלאך המוות ליווה את האיש הנכנס אליו, ופירוש הדבר שנגזירה עליו גזירה מן השמים להפטר באותו היום במיתה משונה מן העולם!!! וכידוע שבושה גם כן נחשבת לשפיכות דמים ולכן יכולה לבטל גזירת מוות, וכן עשה הבבא סאלי, ביישו בכדי להצילו ממוות, בדרכו בחזרה לביתו מהבבא סאלי אכן הופגז על ידי ערבים ובדרך נס ניצל, ומאוחר יותר חזר לביתו של הבבא סאלי להודות לו על שהציל את חיו (ומיותר לציין שלנו הקטנים אסור לבייש שום יהודי).

ביומו תתן שכרו

ככה זה נראה – אדם אחד מן הצפון עבד במשק חקלאי בדרום הארץ, לאחר שלוש שנים בערב יום הכפורים בקש מבעל המשק את שכרו, אמר לו בעל המשק שאין לו לשלם, חשב לעצמו הרי אני צריך לפרנס את אשתי וילדי, והרי הוא עשיר ויש לו רכוש רב, אבקש שיתן לי מרכושו או מאדמתו במקום כסף ואמכור וכך יהיה לי כסף לקנות אוכל לבני ביתי, בקש ממנו כרים וכסתות ואמר לו אין לי, בקש ממנו בהמות אמר לו אין לי, בקש ממנו פירות אמר לו אין לי, וכן כל דבר ודבר שבקש ממנו אמר לו אין לי, וחזר האיש לביתו מאוכזב וכיסו ריק !!!

האם אתה מסוגל לדון מקרה כזה לכף זכות ?

סוף הסיפור - לאחר חג הסוכות, נטל בעל הבית שכרו בידו, בתוספת פיצוי של אוכל ושתיה מרובים והלך לביתו של הפועל לשלם לו, נתן לו את מה שמגיע לו, וישבו ביחד לסעוד, וספר לו שבנו לא עסק בתורה ולכן הוא הקדיש את כל נכסיו לשמים כדי למנוע את בנו מלזכות בהם בירושה, והואיל וכל נכסיו היו מוקדשים לשמים לא יכל לשלם בהם, ולאחר מכן חכמים התירו לו את נדרו, וכעת הוא יכול לשלם. (הסיפור מעובד ומקורו מהגמרא שבת קכז:)

המורה הדייקן

מר כץ הוא מורה מסור וגם דייקן, המשקיע את מיטב כוחותיו במקצועו, כמו כן מקפיד מאוד שלא לאחר, מר כץ מעולם לא אחר לשיעור!!!, יום אחד בשל סיבות שאינן תלויות בו היה חייב לאחר, זה גרם לו צער רב, ובכל זאת השתדל למעט באיחור כלל שניתן, והגיע באיחור של חמש דקות רץ מתנשף ומזיע לכיתתו, ליד הדלת המתין לו דני, אחד מתלמידיו, כשהוא מחייך ומצביע על שעונו, וכאילו אומר לו - המורה, אחרת! המורה כץ נפגע עד עמקי נשמתו, זה מה שמגיע לי כתמורה לשנים של מסירות?, הריס את ידו וסתר על פניו של דני.

האם אתה מסוגל לדון מקרה כזה לכף זכות ?

בערב קבל המורה שיחת טלפון מאמו של דני, כשהיא שואלת - מדוע ככה עשית, כשהסביר המורה כיצד לגלג עליו דני, ענתה אימו, המורה, אתה לא הבנת, לדני היה אתמול יום הולדת, ובגלל שהוא כל כך אוהב אותך, הוא חיכה לך להראות לך את השעון החדש שקבל במתנה ...

סיפורי כף זכות של גדולי ישראל

וכעת נביא כמה סיפורי כף זכות על גדולי ישראל להראות עד כמה צריך וניתן לדון לכף זכות

אבא אומנא

פעם אחת שלח אביי שני תלמידי חכמים לנסותו את אבא אומנא (לאחר שראה שבשמים מאוד מעריכים אותו) ולבדוק במעשיו הטובים. באו לביתו ואכלו ושתו, ונתן להם מקום ללון, וקפל תחתיהם שטיחי צמר לישון עליהם. בבקר לקחו האורחים את הבגדים שישנו עליהם, קפלו אותם והביאו אותם לשוק למוכרם, ופגשו את אבא אומנא. אמרו לו מבקשים אנו מכבודו שיאמר לנו כמה הם שוים ויתן לנו מעות תמורתם, ובכך רצו לבדוקו אם יחשדם כגזלנים, או שיאמר ששוים הם פחות מערכם האמיתי. אמר להם כך וכך הם שוים. שאלוהו, ואולי שוים הם יותר? ענה להם אני קניתי אותם בסכום זה שאמרתי לכם.

לאחר שנכחו לראות שאדם נאמן הוא, אמרו לו במה חשדת אותנו בעת שלקחנו ממך את הבגדים אמר להם, חשבתי שנוזדמנה לסם מצות פדיון שבויים וצריכים אתם מעות והתבישתם לבקש ממני מעות, ולכן לקחתם את הבגדים. אמרו לו מטרתנו היתה לנסות אותך, ועמדת בנסיון, וכעת קח בחזרה את הבגדים. אמר להם איני רוצה לקבלם בחזרה, כי מאותו רגע שנודע לי שלקחתם אותם אמרתי שיהיו לצדקה. ובזכות מעשים אלו נתנו לו מן השמים שלום בכל יום (גמרא תענית כא:)

ידיים של פושעים

מעשה ברבי לוי יצחק מברדיטשוב שהשכים לסליחות בערב ראש השנה, הלך לבית הכנסת ומשמשו עמו. התחילו גשמים יורדים, הלכו והסתתרו שניהם תחת גג של בית אחד. הציץ השמש בחלון, וראה חבורה של ריקים ופוחזים מסבים לשלחן, זוללים וסובאים. נאנח השמש ואמר: הוי כמה הדור פרוץ, באשמורת הבוקר של ערב ראש השנה, יושבים פושעי ישראל אלה ושותים ומשתכרים.

אסור להוציא לעז על בני ישראל נוף בו ר' לוי יצחק, חזקה על בני ישראל שאינם נהנים מהעולם הזה בלא ברכה, אוכלים הם ושותים, ומברכים ברכת הנהנין לפני אכילה ושתיה ולאחריהן, ותבוא עליהם ברכה. הטה השמש את אזנו ושמע כי מתלחשים הם על דבר גנבה שהוציאו לפועל באותו הלילה. עתה ישמע רבנו אמר השמש לרבי לוי יצחק, וידע כי האנשים האלה שכבוד תורתו מלמד עליהם זכות, הם גנבים פשוטים.

כן, החזיר רבי לוי יצחק ופניו נהרו, הרי הם בעלי תשובה, יודעים הם כי יום הדין ממשמש ובא ומתודים זה בפני זה על חטא שחטאו בגנבה, כדי שיכנסו לימים הנוראים נקיים מכל חטא.

שבעים שנה נלחם עם יצרו

כשספרו לרבי לוי יצחק מברדיטשוב על יהודי זקן אחד בן שבעים שהמיר את דתו, אמר: הביטו וראו שגם הפחותים שבישראל יש בהם איזה ניצוץ של קדושה, כי הרי גם יהודי מומר זה נלחם שבעים שנה עם יצרו ולא רצה לכפור באלהי ישראל.

העגלון הצדיק

מסופר על רבי לוי יצחק מברדיטשוב שפעם ראה עגלון אחד מבני ישראל שהיה עומד עטוף בטליתו ומוכתר בתפילין, עוסק בתפילתו ומזפת דרך אגב את אופני העגלה, הסתכל רבי לוי יצחק כלפי מעלה, ואמר: רבונו של עולם, ראה והביטה כי אין קדוש כבן ישראל, הרי לפניך עגלון יהודי, איש פשוט מן הפחותים שבעם, ובכל זאת גם בשעה שהוא מזפת את אופני העגלה הריהו לבוש בטלית ותפילין, ועוד ומתפלל לפניך.

אבל הוא לא משקר

הצדיק רבי לוי יצחק מברדיטשוב הלך פעם אחת בתשעה באב ברחובה של עיר, וראה אדם מישראל יושב על הגזוזטרה של ביתו ואוכל סעודתו בפרהסיה, נטפל אליו רבי יצחק ואמר לו: בני, בודאי שכחת שתשעה באב היום? לא, רבנו משיב הלה זוכר אני כי היום תשעה באב. אולי אינך יודע חזר רבי לוי יצחק ואמר לו, שתשעה באב הוא יום צום ואסור לאכל ולשתות בו?

יודע אני שתשעה באב תענית צבור הוא, השיב הלה בעזות מצח. בודאי חלוש אתה והרופאים אסרו עליך את התענית? ניסה ר' לוי יצחק לחפש לו זכות. חס ושלוש משיב הלה כשהוא מחייך בריא ושלים אני בכל רמ"ח אברי! נשא רבי לוי יצחק עיניו למרום וקרא: רבונו של עולם, ראה עד כמה מדת האמת של יהודי מגעת, נוח לו ליהודי זה להשים עצמו רשע, ובלבד שלא להוציא שקר מפיו.

רבי עקיבא איגר ונכדו

חתן בנו של רבי עקיבא איגר, שהיה אב בית דין קארניק, שלח פעם מכתב חדושי תורה בצרוף הערות שונות לרבי עקיבא איגר. בין הדברים היה חדוש שלא הובן לו די צרכו. בתשובתו אליו, כותב רבי עקיבא איגר: "אולם מה שכתב נרו יאיר... דברים אלו נפלאו ממני ולא אוכל להבינם... ואולי יש בזה איזה מכוון... בפרט שהסכימו עמו בעלי קרנים חכמי העיר, והמניעה ממני מקוצר המשיג. יאמין לי שישבתי כחצי שעה להתישב איזה מכוון ולא מצאתי, ונצטערתי מאד בחושבי שעל ידי רבוי הטרדות דעתי מיטפשת, חס וחלילה".

כדי למצא איזו כוונה בדברי הנכד, התיישב רבי עקיבא איגר כמחצית השעה, ואחרי שעלתה לו בתוהו לא דן את הנכד, כי אם את עצמו, שדעתו ניטפשה, חלילה, ולזאת מביע צערו שיואיל להעמידו על כוונת דבריו (מאורן של ישראל).

תפילה שנזכה לדון את חברינו לכף זכות

אֲדַרְבָּא, תָּנוּ בְּלִבֵּינוּ, שְׁנִרְאָה כָּל אֶחָד מֵעֵלְת חֲבֵרְנוּ וְלֹא
חֲסָרוֹנִים,
וְשִׁנְדְּבַר כָּל אֶחָד אֶת חֲבֵרוֹ בְּדַרְךְ הַיָּשָׁר וְהַרְצוּי לְפָנָיִךְ,
וְאֵל יַעֲלֶה בְּלִבֵּנוּ שׁוֹם שְׁנֵאָה מֵאֶחָד עַל חֲבֵרוֹ, חֲלִילָה.
וְתַחֲזֶק אוֹתָנוּ בְּאַהֲבָה אֱלֹהִי, כְּאֲשֶׁר גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנָיִךְ,
שְׂיִהֶא הַכֹּל נַחַת רוּחַ אֱלֹהִי, אָמֵן כֵּן יְהִי רְצוֹן.
(מתפילתו של רבי אלימלך מליז'נסק)

תם ונשלם - שבח לבורא עולם
בריך רחמנא דסייען מריש ועד כאן